

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

משולש היחסים בין ישראל, חמאס-עזה והרשות הפלסטינית

הלל פריש

עיונים בביטחון המזרח התיכון מס' 137

אוניברסיטת בר-אילן
עיונים בביטחון המזרח התיכון מס' 137

**משולש היחסים בין ישראל, חמאס-עזה
והרשות הפלסטינית
הלל פריש**

משולש היחסים בין ישראל, חמאס-עזה והרשות הפלסטינית

A Dense Triangle: Israel, Hamas-Gaza and the Palestinian Authority

Hillel Frisch

Hillel.frisch@gmail.com

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (בס"א)
אוניברסיטת בר-אילן
רמת גן 5290002
טל' 03-5318959
פקס 03-5359195

office@besacenter.org

ISSN 0793-1042

אוגוסט 2017

© כל הזכויות שמורות

מרכז בגין-סאדאת (בס"א) למחקרים אסטרטגיים

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (מרכז בס"א) עורך מחקרים מכווני מדיניות בנושאים אסטרטגיים - במיוחד בנושאים הקשורים לביטחון הלאומי של ישראל ולמדיניות החוץ שלה - ובסוגיות אזוריות במזרח התיכון.

פרסומיו של מרכז בס"א מכוונים אל מקבלי ההחלטות הישראלים הבכירים במערכת הפוליטית, במסד הביטחוני ובשירות החוץ של ישראל, וכן אל הסגל הדיפלומטי, התקשורת, הקהילה האקדמית, מנהיגי הקהילות היהודיות ברחבי העולם והקהל המשכיל באופן כללי.

המרכז מקיים כנסים בין-לאומיים, הרצאות ותדרוכים המיועדים לקהל בין-לאומי ומקומי. באירועים אלה משתתפים מומחים מובילים בתחומם מן האקדמיה ואנשי מעשה מהארץ ומחו"ל. מרכז בס"א פיתח שיתופי פעולה פוריים עם מכוונים מובילים בתחום המחקר האסטרטגי בכל רחבי העולם.

ועדה מייעצת בין-לאומית

מייסד המרכז ויושב ראש הוועדה המייעצת: ד"ר תומס א' הכט

משנה ליו"ר הוועדה המייעצת: מר שאול קושיצקי

חברים: פרופ' משה ארנס, גב' מריון הכט, מר רוברט הכט, מר שלמה הלל, פרופ' ריבה הפט-הכט, גב' דרורית ורטהיים, השגריר יצחק לבנון, סנטור יוסף א' ליברמן, מר רוברט ק' ליפטון, מר בריאן מולרוני, השגריר נורמן ספקטור, מר יואל קושיצקי, מר גרג רוסהנדלר, מר סימור ד' רייך, השגריר זלמן שובל.

ועדה אקדמית מייעצת בין-לאומית

פרופ' איאן בקט אוניברסיטת קנט, פרופ' פטריק ג'יימס אוניברסיטת דרום קליפורניה, פרופ' סטיבן ר' דייוויד אוניברסיטת ג'ונס הופקינס, ד"ר אליוט א' כהן SAIS, פרופ' רוברט ג' ליבר אוניברסיטת ג'ורג'טאון, פרופ' לורנס פרידמן קינגס קולג', פרופ' ארווין קוטלר אוניברסיטת מקגיל.

צוות המרכז

מנהל המרכז: פרופ' אפרים קארש

חוקרים: ד"ר אפרת אביב, ד"ר יעלי בלוך-אלקון, פרופ' איתן גלבוש, ד"ר עדו הכט, אלוף (מיל') גרשון הכהן, אל"מ (מיל') אבי הר-אבן, ד"ר צילה הרשקו, תא"ל (מיל') מוני חורב, פרופ' יהושע טייטלבוים, ד"ר אודי לבל, ד"ר אלון לבקוביץ, אל"מ (מיל') ד"ר ערן לרמן, השגריר אריה מקל, ד"ר מקס סינגר, פרופ' שמואל סנדלר, אלוף (מיל') ד"ר עמנואל סקל, אלוף (מיל') יעקב עמידרו, פרופ' אפרים ענבר, פרופ' יונתן פאקס, ד"ר גיל פיילר, פרופ' הלל פריש, ד"ר מרדכי קידר, מר עוזי רובין, ד"ר יונתן ריינהולד, ד"ר דני שוהם, ד"ר איתן שמיר, פרופ' שלמה שפירא.

מנהל קשרי חוץ: דוד מ' וינברג

מרכזת: חוה וקסמן-כהן

עריכה בעברית: אלונה ברנר רזנמן

עריכה באנגלית: יהודית לוי

תוכן עניינים

7תקציר
9 מבוא - על ייחודיות יחסים משולשים
התהוות משולש היחסים:
11 מהאינתיפאדה הראשונה עד לחלוקה הפנים-פלסטינית
14 יחסי ישראל והרשות הפלסטינית
28 יחסי ישראל והחמאס
36 יחסי חמאס והרשות
42 סיכום ומסקנות
45 הערות

תקציר

החוויה הפוליטית והמלחמתית בהיסטוריה רוויה בדוגמאות לקיומן של זיקות משולשות אינטנסיביות במיוחד, הן במישור הפנים ישותי והן במישור החיצוני, אבל מעטות מהן היו אינטנסיביות כמארג היחסים במשולש החדש ביותר באזור, לפחות מבחינת ישראל - משולש היחסים בין ישראל, הרשות הפלסטינית ותנועת חמאס. מטרת המחקר לשפר את ניהול הקונפליקט בינינו לבין הפלסטינים. כדי להגיע למטרה זו, המחקר ממפה את טיב היחסים בין שלושת השחקנים גם בהיבטים הפונקציונליים תוך התחשבות בגורמים חיצוניים. העבודה מחולקת לשלושה פרקים מרכזיים: יחסי ישראל-עזה וחמאס, יחסי ישראל והרשות ויחסי הרשות והחמאס. ההתנסות של ישראל בתוך המשולש מדריכה מה צריכה להיות המדיניות כלפי צלעות אלה בהמשך, במיוחד מול הרשות שעומדת לקראת מאבק הירושה סביב מחמוד עבאס. ישראל צריכה לבכר את המנהיגות הביטחונית ברשות, לאפשר פיצול של שליטה למשל בין שומרון ויהודה (כשהמשולש הופך למלבן ואף יותר מכך) ולמנוע בכל מחיר, שליטה של חמאס באזור חברון בית-לחם. המכנה המשותף לכל תצורה של שלטון בשטח הוא יכולת חדירה של צה"ל והשב"כ לכל מקום ומניעת יצירת מקלטי פעולה בשטחי הרשות. שיתוף הפעולה הביטחוני עם הרשות קריטי לביטחון ישראל ואזרחיה כפי שמוכיחות תוצאותיו של גל הטרור האחרון. למרות שרמת המוטיבציה זהה לזו שבאינתיפאדה השנייה, הרי שהקטלניות של הגל הייתה עשירית ממנה. חלק מההסבר טמון במדיניות החדירה היום יומית שמבצעת ישראל ביו"ש, אבל גם שיתוף הפעולה הביטחוני בין ישראל לבין הרשות תרם לכך. חשובה לא פחות היא העובדה ששיתוף הפעולה משמר את המתוחות והאיבה בין הרשות לבין שלטון חמאס ובכך תורם למימוש שימור הפיצול בין הרשות לבין שלטון חמאס בעזה. הפיצול הפוליטי בין שתי צלעות המשולש מהווה מכשול בקרב שחקנים אזוריים ובין-לאומיים הרוצים לכפות על ישראל הסדרים בלתי רצויים לה.

משולש היחסים בין ישראל, חמאס-עזה והרשות הפלסטינית

הלל פריש

מבוא - על ייחודיות יחסים משולשים

החוויה הפוליטית והמלחמתית בהיסטוריה רוויה בדוגמאות לקיומן של זיקות משולשות אינטנסיביות במיוחד, הן במישור הפנים ישותי והן במישור החיצוני. כך למשל, ידועה תופעת ה-Triumviratus באימפריה הרומית ובתחום היחסים הבין-לאומיים, קיומו של משולש מעצמות הציר במלחמת העולם הראשונה והשנייה ומשולשי פטרון-קליינט כדוגמת ארצות הברית, יפן ודרום קוראיה במלחמה הקרה.

התופעה קיימת גם בהיסטוריה הקצרה יחסית של מדינת ישראל. משולש הכוחות מצרים, סוריה וסעודיה בתחילת שנות החמישים של המאה הקודמת פעל כנגד המדינות המלוכניות ההאשמיות, זאת עד שאופי המאבק השתנה למאבק דו-ראשי בין מדינות רדיקליות כנגד ציר מלוכני במה שכינה מלומד אחד - המלחמה הערבית הקרה. משולש היחסים ישראל, מצרים וסוריה היה בולט במיוחד בין מלחמת ששת הימים ועד חתימת הסכם השלום עם מצרים. קיומו של משולש זה היה קשור קשר הדוק למשולש נוסף - מצרים, סוריה ופטרונותן - ברית המועצות. בד בבד, בשנות השבעים והשמונים מילא את הכותרות משולש קרוב יותר לבית - היחסים בין ישראל, ירדן ואש"ף, בעיקר בנושא המשא ומתן ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. עם חתימת הסכם השלום עם מצרים נוצר משולש חדש על חורבות המשולש ישראל-מצרים-סוריה, הוא משולש פטרון-קליינטים בין ארצות הברית, ישראל ומצרים. למשך זמן, ניהל ציר זה את המאבק נגד משולש חדש אשר הופיע באזור בהנהגת איראן האסלאמית ובעלות בריתה, סוריה וחזבאללה בלבנון, עד שבמהלך האביב הערבי קיבל גם מאבק זה אופי של מאבק חזיתי בין שני מחנות אזוריים, זה המונהג על-ידי איראן וזה של המדינות הסוניות המונהגות על-ידי סעודיה.

פרופ' הלל פריש הוא מרצה למדעי המדינה ולימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר-אילן ועמית מחקר בכיר במרכז בס"א.

עם כל האינטנסיביות של המשולשים שצוינו, ספק אם הם הגיעו לאינטנסיביות של מארג היחסים שמתקיים במשולש החדש ביותר באזור, לפחות מבחינת ישראל - משולש היחסים בין ישראל, הרשות הפלסטינית ותנועת חמאס. ראשיתו באינתיפאדה הראשונה, אבל בשלותו באירועי 2006, עת ניצח חמאס בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית והקים את ממשלתו, וב-2007, כשחמאס הביס את מנגנוני הביטחוניים של הרשות בעזה שסרו למרות נשיא הרשות, מחמוד עבאס, והשתלטה עליה. בעשור האחרון כמעט לא עובר יום בלי שהזיקות של משולש זה יתנו את אותותיהן בקבינט הביטחוני ובפורומים ביטחוניים חשובים אחרים, בהצהרות פוליטיקאים בכירים, בכותרות, ומעל לכל בהצבת עובדות בשטח - מעשי טרור, כלכלה ויחסים בין-לאומיים. כפי שניסח זאת בצורה קולעת עוזי ארד, ראש המועצה לביטחון לאומי לשעבר בכנס במרכז ג'ינג'י-סאדאט, "אם כי הצהרנו שאיראן חשובה לנו מכל, עסקנו יום-יום במה שמתרחש בעזה." די לציין שבתקופה של שמונה שנים התרחשו שלושה עימותים בין חמאס לבין ישראל - תכיפות של מבצעים גדולים שישראל לא ידעה כמוה מאז התקופה שבין מלחמת ששת הימים לבין מלחמת יום הכיפורים.

השוני אינו רק באינטנסיביות של מארג היחסים. משולש זה מאופיין בחידוש לעומת המשולשים האחרים - מידת השליטה והמנופים שיש לישראל על שתי הצלעות האחרות, על הרשות ועל שלטון חמאס בעזה. בוודאי שלישית יש יותר שליטה ומנופי לחץ על הרשות ביו"ש מאשר בעזה ויצביעו על כך שלושת העימותים בין ישראל לבין חמאס לעומת שיתוף הפעולה הביטחוני בין ישראל לבין הרשות מאז מותו של ערפאת ודעיכת האינתיפאדה השנייה.

הבדל מהותי זה מוליד את המיקוד של המחקר שלפנינו - ניתוח היחסים בין שחקני המשולש והתפוקות שלו במטרה להגביר את שיתוף הפעולה החיובי בין ישראל לבין הרשות, ולהפחית את ההיבטים השליליים במשולש, בעיקר שיתוף הפעולה בין חמאס-עזה לבין הרשות בתחומים רבים. מטרת המחקר לשפר את ניהול הקונפליקט ביננו לבין הפלסטינים. כדי להגיע למטרה זו, עלינו למפות את טיב היחסים בין שלושת השחקנים גם בהיבטים הפונקציונליים תוך התחשבות בגורמים חיזוניים. העבודה מחולקת לשלושה פרקים מרכזיים, יחסי ישראל-עזה והחמאס, יחסי ישראל והרשות ויחסי הרשות והחמאס.

התהוות משולש היחסים: מהאינתיפאדה הראשונה עד לחלוקה הפנים-פלסטינית

כפי שקורה לרוב כשמדובר בתיקוף והסבר תופעות מדיניות היסטוריות, קשה להצביע מתי בדיוק נוצר משולש היחסים כמארג ייחודי ומתי הגיע לבשלות. אין ספק שמקורו בתהליך המשא ומתן בין ישראל לבין הפלסטינים, ובשלותו כשהתהליך סטה מייעודו המיוחל ובמקום להביא להפרדה המיוחלת בין ישראל לבין הפלסטינים וליצירת מדינת פלסטין לצידה של ישראל במסגרת הפתרון "שתי מדינות לשני עמים", הביא להפרדה פנים-פלסטינית בין שתי "מדינות" - הרשות הפלסטינית שראשיתה ב-1994 והשלטון בעזה בהנהגת החמאס החל מקיץ 2007.

ההבחנה בין ניצני משולש זה לבין בשלותו חשובה. חמאס היה גורם משמעותי במדינאות הישראלית מאז הקמתו הפורמלית בראשית האינתיפאדה הראשונה ואף קודם לכן, וההתייחסות אליו הייתה קשורה קשר אדוק ליצירת הרשות כחלק מהמשא ומתן עם אש"ף. הסכמי אוסלו השונים התייחסו רבות לזיקה זו בלי לקרוא בהכרח לילד בשמו. סעיפים רבים בהסכמים אשר התייחסו לבעיית הטרור העתידית משטחה של הרשות, עסקו בצורך של הרשות למנוע את הטרור המצופה נגד ישראל מצד חמאס והג'יהאד האסלאמי. כבר באינתיפאדה הראשונה היה ברור שחמאס היה מפיק האלימות השני בגודלו בזירה הפלסטינית אחרי פת"ח. ככל שהאינתיפאדה נמשכה, התמקצה ועברה מהפגנות עממיות לנשק חם, גבר תפקידו בהקשר זה. מבחינה זו, היה ברור כבר אז שהחמאס ירש את מקומו של החזיתות השמאליות, העממית והדמוקרטית, בהפקת האלימות, כפי שהוא הכריע אותן במישור האידיאולוגי והפוליטי. חוקרים רבים העלו כבר אז את האפשרות שחמאס יזכה בבכורה מול הפת"ח. לכן קל להבין מדוע סעיפים רבים בהסכמים התייחסו לצורך של הרשות לדכא את הטרור שיופעל נגד ישראל אחר הקמתה של הרשות בעיקר מצד החמאס.

הציפיה שהרשות תפעל נגד חמאס (כמו גם נגד הג'יהאד האסלאמי, הארגון הטרור הדתי השני והמשני) שהיוותה את הבסיס ליצירת משולש היחסים בין שלושת הצדדים, לא העסיקה את מנסחי ההסכמים בלבד. חיש מהר, לאור התגברות הטרור במהלך תהליך אוסלו, הפך הנושא למרכזי במרקם היחסים הבעייתיים והסבוכים בין ישראל לבין הרשות החדשה ואף לסוגיה המרכזית במשא ומתן בין שני הצדדים, לפחות מבחינתה של ישראל.

אך עד היוודע תוצאות הבחירות לרשות ב-2006, בחירות שבמידה מסוימת כפתה ארצות הברית על ישראל ואולי אף על הרשות, הפך חמאס לסוגיה כבדת משקל בין ישראל לבין הרשות, יותר מאשר צלע במשולש יחסים. אחרי ככלות הכול, במהלך שנות כהונתו של נתניהו ואולי אף עד פרוץ האינתיפאדה השנייה, ערפאת הוכיח שהרשות ידעה לדכא את פעילות החמאס והג'יהאד האסלאמי כאשר רצתה בכך. אחר שנים מדממות במיוחד בין השנים 1993-1996, כשמספר הנרצחים בפיגועים שביצעו החמאס והג'יהאד בכל שנה הגיעו לממוצע של 53 הרוגים בשנה, הייתה ירידה דרסטית בהיקף ההרוגים לממוצע של 12 הרוגים בתקופת כהונתו של נתניהו ובשנה הראשונה של ממשלתו של ברק (עד פרוץ האינתיפאדה השנייה).¹ נראה, אם כן, שבסוף שנות התשעים ערפאת שלט בכיפה ברשות וידע לנטרל במידה גדולה את כוחו של חמאס כך שהיחסים היו יותר דו-צדדיים מאשר משולשים.

המצב החל להשתנות עם פרוץ האינתיפאדה השנייה, כשבפעם הראשונה מאז החיאת התנועה הפלסטינית בשנות השישים, נטל החמאס את הבכורה בהפקת אלימות מידי יריבתו, הפת"ח, הזרוע הצבאית העממית של אש"ף ושל הרשות, והתמחה בפיגועי התאבדות כואבים ומדממים, בשעה שפת"ח ואנשי כוחות הביטחון התמחו בפיגועי ירי מדממים פחות.² בסביבת האלימות שנוצרה, הייתה לעובדה זו השפעה מרחיקת לכת על יחסי הכוחות הפוליטיים בין הרשות לבין החמאס (ובמידה קטנה בהרבה, לבין הג'יהאד האסלאמי), במיוחד בעזה. די לציין שבאוקטובר 2002, רצחו בני משפחה המזוהה עם חמאס ממחנה הפליטים אל-שאטי את אלוף משנה ראג'ח אבו לחיא, מפקד כוח דיכוי המהומות המובחר של הרשות (קוואת חפצ' אלנזאם ואלתדאח'ול) בצהרי יום,³ ועל אף שזהותם של הרוצחים הייתה ידועה - הרצח נעשה כנקמה על מות בן משפחה בהפגנה אלימה נגד הרשות על-ידי הכוח שנה קודם לכן - מנגנוני הרשות ובראשם הכוח המסכל של מוחמד דחלאן, לא העזו לפשוט על ביתם של הרוצחים לעיני כל.

רפיסות הרשות נבעה לא רק משליטה הולכת וקטנה בעזה, אלא גם מהפילוגים והמלחמות בין מנגנוניה הפנימיים, בעיקר בעזה. במהלך 2003 ו-2004, היו התנגשויות כמעט יום יומיות בין התנזים לבין מנגנוני הביטחון, במיוחד שירות הביטחון הצבאי. הפגנות סוערות ואלימות של תומכי פת"ח שלא קיבלו משרות ברשות, אל מול חמאס מועצם ומאוחד שנלחם מלחמת גרילה אפקטיבית נגד

צה"ל⁴ מנהיג הפת"ח, צופיאן אבו זיידה, אמר לכותב שורות אלה שהוא ומשפחתו ברחו לרמאללה בסוף 2002, לאחר שאנשי חמאס הקיפו את ביתו ואיימו עליו, והוא לא קיבל כל הגנה ממנגנוני הרשות למרות מעמדו כמנהיג פת"ח באינתיפאדה הראשונה וכחבר המועצה המחוקקת מטעם הפת"ח. גם ביו"ש, בעיקר בג'נין ומחנות הפליטים בשכם, איבדה הרשות שליטה⁵.

חלק מההאשמה נופל על יאסר ערפאת שבפולמוס עם סיעת "בוני המדינה", צידד ב"כוחות הלאומיים והאסלאמיים", ברית כביכול בין אנשי השטח של הפת"ח לבין החמאס והג'יהאד⁶. בראייה לאחור, צדקו אנשי סיעת "בוני המדינה" כמו נביל עמר ששאפו להידברות עם ישראל תוך כדי אלימות - הברית הרדיקלית ואימוץ טרור מתאבדים בתוך ישראל החליש את הרשות לטובת החמאס.

למצער, התעצמותו של חמאס לא היוותה שיקול בהחלטת ממשלת שרון לאמץ את פתרון הנסיגה החד-צדדית מעזה. תוך פחות משנתיים מהנסיגה הישראלית מעזה, חמאס הוכיח את עצמו כתנועה קטנה אך מאוחדת אשר הביסה מנגנוני ביטחון מפולגים שמנו כ-50,000 מקבלי משכורת צבאיים⁷. התבוסה הסופית התרחשה על פני ימים ספורים בלבד, אך קדמו לה לפחות שישה סבבים של לחימה, כשתוצאות העימות אחר כל גל הוכיחו ביתר שאת את עליונותו של החמאס ואת רפיסות כוחות הביטחון של הרשות שמפאת היחסים העכורים ששררו ביניהם, לא סייעו זה לזה בשעת מבחן. מאז 2007, כשחמאס הפך לשליט הבלתי מעורער בעזה, התפתח משולש יחסים בין שלושה שחקנים שהמכנה המשותף ביניהם הוא יכולת שרידותם: ישראל - מתוקף חוסנה המוסרי, הצבאי והכלכלי, הרשות - מתוקף רצונן של ממשלות ישראל לגווניה לשומרה למרות בעייתיות היחסים ביניהן ומתוקף הסיוע הנדיב בכסף ובהכשרה של ארצות הברית ושל הקהילה האירופית, וחמאס - שנהנה מהסכמה פנים-ישראלית כמעט מקיר לקיר שמוטב שלטון חמאס מכיבוש מחדש וניהולה של עזה באופן ישיר. כדי להבין את מכלול היחסים במשולש זה, נתחיל בצלע הבסיסית: יחסי ישראל והרשות שלפחות פורמלית עוצבו יותר מעשור קודם להקמת שלטון חמאס בעזה.

יחסי ישראל והרשות הפלסטינית

הקמתה של הרשות קשורה קשר הדוק להחלטה של ראש ממשלת ישראל דאז, יצחק רבין, לשנות כיוון מהידברות עם ההנהגה המקומית דרך וועדה משותפת ירדנית-פלסטינית במסגרת תהליך מדריד, להידברות ישירה עם הנהגת אש"ף דרך ערוץ סודי ביזמת הממשלה הנורבגית הידועה היום כתהליך אוסלו הסודי. אפשר היה להיווכח במידת הסודיות של השיחות מההפתעה הגמורה בקרב הממונים הישראלים והפלסטינים על המשא ומתן בסבבי השיחות שהתקיימו בווינגטון במסגרת תהליך מדריד מהסכם העקרונות שגובש בסוף אוגוסט באוסלו כשזה פורסם לראשונה.⁸ ההסכם הציע את הקמתה של רשות פלסטינית זמנית בהנהגת אש"ף כשבתמורה יכיר הארגון בקיומה של ישראל ובפתרון הסכסוך בדרכי שלום תוך חמש שנים מהקמת הרשות.

רבין הצדיק את המפנה המפתיע באי-היכולת של ההנהגה המקומית להחליט בצורה אוטונומית ובכך להוות הנהגה חילופית לאש"ף. אין ספק שהוא צדק בהערכתו לגבי האישים שהיוו את המשלחת - אנשים ציבוריים ידועים אך ללא משענת של פעילי שטח.⁹ השאלה ההיסטורית, שאפילו מפרספקטיבה של דור, קשה לתת עליה מענה היא, האם דור פיקוד הביניים של הפלגים, והחשוב מהם, של פת"ח, שניהל את העימות עם ישראל באינתיפאדה הראשונה, היה יכול ומוכן להוות תחליף למנהיגי אש"ף בפזורה.¹⁰ שאלה לא פחות חשובה היא האם הדינמיקה וטיב היחסים היו שונים לו התנהלו שיחות עם "פת"ח פנים". העובדה שהם צעירים וחסרו בסיס כלכלי ולגיטימציה ממדינות ערב, בוודאי היוו מכשולים רציניים ביותר לכל ניסיון הידברות במתווה זה, במיוחד כשערפאת וצמרת אש"ף היו מסיתים כנגדם ואף מתירים את דמם.

מכל מקום, הסכם העקרונות שהוצע באוסלו קרם עור וגידים בהצהרת העקרונות בפגישה המשולשת בין הנשיא קלינטון, רבין וערפאת בבית הלבן בספטמבר 1993, תחת חסותו של הנשיא קלינטון. הצהרה זו הובילה להקמת הרשות בעזה וביריחו מתוקף הסכם ביניים במאי 1994.¹¹ הסכם נוסף מספטמבר 1995,¹² הרחיב את שליטתה של הרשות לערים הגדולות ביו"ש (להוציא את חברון, שעל חלוקתה הוסכם בפרוטוקול חברון בינואר 1997)¹³ ולשטחי B בהם הרשות הייתה אחראית למנהל האזרחי כשהאחריות הביטחונית נשארה בידי ישראל. נשיא הרשות, יאסר

ערפאת, אשר נבחר בבחירות בראשית 1996, היה גם יו"ר הוועד הפועל של אש"ף ומנהיגו, הארגון שהיווה את הצד החותם בכל הסכמי הביניים במסגרת תהליך אוסלו. תהליך המשא ומתן היה אמור להסתיים תוך חמש שנים, כלומר במאי 1999, בפתרונות מוסכמים על שני הצדדים בחמישה נושאים - גבולות, התנחלויות ישראליות, מעמדה של ירושלים, החזרת הפליטים והסדרים ביטחוניים. פרוטוקול פריז שנחתם ב-1994, הסדיר את מערכת היחסים הכלכליים והפיסקליים בין הצדדים. נדון עליהם בהמשך. חשוב לציין שהסכמים אלה חלו על יו"ש ועזה כיחידה גאוגרפית אחת אלא אם צוין במפורש אחרת. נקבע שכל חסר או תוספת היה יכול להתבצע במסגרת ההסכם הסופי בלבד.

פורמלית, הסכמי אוסלו מהווים את המסגרת החוקית המחייבת עד היום בעקבות הכישלון להגיע להסכם סופי בין הצדדים. אומנם, מפת הדרכים מ-2003 הציבה יעדים בהירים יותר מאשר הסכמי אוסלו - למשל, היא דיברה בבירור על הקמת מדינה פלסטינית בגבולות ארעיים כשלב שני, ומדינה פלסטינית מוכרת כשלב שלישי בהעדר כל התייחסות מעין זו בהסכמי אוסלו למיניהם - הרי שהמסמך המשיך לתת תוקף להסכמים קודמים הקשורים ל"מסגרת ההתייחסויות של וועידת מדריד", *The Madrid Terms of Reference*.¹⁴ יש לציין כי כבר מראשיתו של התהליך נוצרו פערים גדולים בין הכתוב לבין המציאות הפוליטית בשטח, קל וחומר במציאות שהתהוותה במהלך עשרים השנים שעברו מאז נחתמו ההסכמים. על הפערים האלה ומשמעותן על משולש היחסים נדון בתת הפרקים הבאים.

הפן המדיני והמשפטי

נכון לקיץ 2017, למרות המאורעות הסוערים שאפיינו את מערכת היחסים בין ישראל לבין הפלסטינים, ובראשם האינתיפאדה השנייה - מסע אלימות שבו נהרגו יותר ישראלים מאשר במלחמת ששת הימים ואשר הביאה את ישראל בפעם הראשונה בתולדותיה להתכוצות כלכלית - הרי שטביעות הידיים של הסכמי הביניים עדיין חזקות לפחות כפי שמשקף ביו"ש ביחסיה של ישראל עם הרשות. ישראל עדיין הריבון, בוודאי במשמעות הביטחונית, היא עדיין גובה את המע"מ על היבוא ומעבירה אותו לרשות, הכנסה אשר מהווה את חלק הארי של הכנסות הרשות במסגרת פרוטוקול פריז. הרשות היא המוסד הדומיננטי באזורי השליטה

האזרחיים בערים ובאזורי הספר הנקראים B, בהם חיים מעל לתשעים אחוז מהאוכלוסייה הפלסטינית. הרשות מחוקקת חוקים (בעשור האחרון באמצעות הכרזות נשיאותיות) - מנהלת מערכת חינוכית ענפה, בתי חולים ומרפאות ציבוריות, מערכת של תמיכה סוציאלית, מפקחת על השלטון המקומי, מפעילה משטרה הנלחמת בפלילים ועוקפת חוקי תנועה ומקיימת הסדרים של שיתוף פעולה בנוגע למעבר אנשים ופועלים לישראל באמצעות מרכזי תיאום וקשר (מת"קים) שמקורם בהסכמי הביניים של תהליך אוסלו. פעילותה של הרשות נוגעת בחייהם של מאות אלפים מהאוכלוסייה המקומית מדי יום והממשק בין ישראל לבין הרשות דרך המת"קים נוגע בחיי היום יום של עשרות אלפי תושבי יו"ש המחפשים לעבוד בישראל, לסחור עמה, לקבל טיפול רפואי בתחומי התמחות שאינם מכוסים במערכת המקומית, ולבקר קרובי משפחה ואסירים ביטחוניים ופליליים בבתי כלא בישראל.

חשוב להדגיש את חשיבותם של מוסדות אלה לאוכלוסייה הפלסטינית דווקא משום שחשיבותם מתמסמסת לפעמים מתוקף האירועים הפוליטיים המתוחים בין שני הצדדים, האירועים האלימים המופקים בשטחים כנגד ישראלים וההדוהכותרות שאירועים אלה מקבלים, ובצדק. יש להוסיף שרוב הזמן המוסדות הללו מתפקדים היטב משני צידי המתנס: מערכת החינוך של הרשות זוכה לביקורת חיובית על-ידי גורמים בין-לאומיים מקצועיים כמו הבנק העולמי. הוא הדין לגבי מערכת הבריאות הממשלתית ומערכת התיאום שהרשות מפעילה עם שלל רחב מאוד של מלכ"רים בין-לאומיים (לצידם של מערכות שלא מתפקדות כגון ניהול המים ומי ביוב).¹⁵

ובכל זאת, ישנם הבדלים משמעותיים מהותיים ופורמליים בין המצב היום לבין מהות הכתוב בהסכמים. אחד מההבדלים החשובים עליו נרחיב בהמשך הוא הפן הביטחוני.

כזכור, בתקופת ערפאת הייתה התנצחות גדולה סביב השם "הרשות הלאומית הפלסטינית". בהסכמי אוסלו, ישראל עמדה על כך שהרשות תיקרא "הרשות הפלסטינית" בלי שם התואר "לאומית" וזאת כדי למנוע מהרשות להיקרא באותו שם שהופיע בתוכנית תורת השלבים של אש"ף מ-1974 לגבי כל שטח שישוחרר דרך המאבק המזוין. ישראל טענה שבנתינת שם זהה היה כדי לחתור תחת מהות תהליך ההידברות באוסלו - הניסיון להגיע להסכם סופי בדרכי שלום. ממילא,

השאלה האם בקבלת הצהרת העקרונות והקמת ממשל עצמי זמני ערפאת אכן חתר להגשים את תורת השלבים, הפכה לאחד ממוקדי הפולמוס המרכזיים בשיח הפוליטי הישראלי, במיוחד כשפיגועי הטרור שבו והתגברו בשנים הראשונות לקיומה של הרשות. התנגדותה של ישראל לא הועילה והשם "הרשות הלאומית" אומץ על-ידי הרשות כשמה הרשמי בערבית ובאנגלית, לפחות ברשות פנימה, על אפה וחמתה של ישראל. יש לציין שארצות הברית, הקהילייה האירופית והמדינות החברות בה, מדינות "הקוורטט" ומוסדות בין-לאומיים כגון קרן המטבע והבנק העולמי, מקפידים עד היום לקרוא לישות בהנהגתו של עבאס, הרשות הפלסטינית כפי שהיא מופיעה בהסכמי אוסלו.

מאז עלייתו לשלטון של מחמוד עבאס ב-2004 פעלה הרשות לשינוי הסטטוס קוו. אחד מהשינויים הבולטים, פרי מאמציו של סלאם פיאד במשך כהונתו כראש ממשלה, היה שינוי שם הרשות מ"הרשות הלאומית הפלסטינית" ל"מדינת פלסטין". השם החדש שניתן לרשות ב-2013, מופיע בכל התכתובת הרשמית, כולל מכרזים, מתנוסס מעל כל אתרי משרדי הממשלה, בשלטי בתי ספר, במוסדות ממשלתיים ותפור על מדי כוחות הביטחון הלאומי, הזרוע הצבאית של הרשות. הפעם, שינוי השם התקבל ללא בהתנגדות רבה אולי בשל מחויבותו של נתניהו בהצהרת בר-אילן מ-2009 בזכות פתרון "שתי מדינות לשני עמים".

בעת שהרשות שיוותה לעצמה זהות של מדינה לכל דבר, טרפדה הנהגתה ניסיונות הידברות להגיע להסכם שיסיים את הסכסוך, חיפשה הזדמנויות אין ספור להביך את ישראל בפורומים בין-לאומיים ולקצור הישגים בין-לאומיים שיביאו להכרה בה בפורומים חשובים. היא ניסתה להפחית את הפער בין תדמיתה כלפי פנים לבין התדמית וההכרה בחוץ, בלי להזדקק להידברות עם ישראל.

אחד מהניסיונות העקביים ביותר בעשור האחרון הם הניסיונות של הרשות להשיג חברות מלאה כמדינה באו"ם. ב-23 בספטמבר 2011, הגיש יו"ר הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, בקשה רשמית למזכ"ל האו"ם באן קי-מוון לצרף את מדינת פלסטין לאומות המאוחדות. הבקשה לחברות באו"ם התבססה על החלטת העצרת הכללית של האו"ם 181 מ-29 בנובמבר 1947, על כך שהקהילה הבין-לאומית ברובה תומכת בזכותם של הפלסטינים למדינה שבירתה מזרח ירושלים על בסיס גבולות 4 ביוני 1967.¹⁶ הניסיון נכשל והפלסטינים הורידו את סף מבוקשם¹⁷

וב-29 בנובמבר, 2012 (יש לשער שהתאריך לא היה מקרי), הצביעה האסיפה הכללית, ברוב מוחץ, להעניק לרשות מעמד של "מדינת משקיף שאינו חבר" - Non-Member Observer State¹⁸ הרשות זכתה לכאורה בהישג חשוב לאור העובדה שבעבר החזיקו מדינות נוספות במעמד זה, כגון איטליה (שהצטרפה ב-1995), אוסטריה (1955), יפן (1956), פינלנד (1955) ושווייץ (2002)¹⁹. רק ישות אחת, הוותיקן, נשארה בסטטוס של מדינת משקיף.²⁰ אך המעמד, כשמו, מעיד שהרשות לא זכתה לחברות כמדינה חברה ולכן אינה יכולה להיחשב כחברה. בדצמבר 2014, שינתה הרשות במעט את הכיוון וניסתה להעביר במועצת הביטחון החלטה לסיום הכיבוש ולפינוי ישראלי של השטחים הפלסטיניים בתוך שלוש שנים. המהלך לא צלח. ובכל זאת, הרשות החליטה שייעשו ניסיונות נוספים כאשר ישתנה הרכב החברות במועצת הביטחון, וייווצרו תנאים מתאימים להעלאת ההצעה.²¹

בד בבד, הצטרפה הרשות לשורה של אמנות בין-לאומיות כדי לחזק את מעמדה כמדינה הלכה למעשה. החשובה ביניהן, הייתה אמנת רומא, שהרשות קיוותה שההצטרפות אליה תעניק לה כרטיס כניסה לבית הדין הבין-לאומי הפלילי שנוסד ב-2002. מוסד זה שירת עבור הרשות שתי מטרות - הפללת ישראל בפעולותיה בשטחים, וכאמצעי לנגח, להביך ולעצור את פעילותה של ישראל בשטחים. במסגרת זו, קיוו הפלסטינים להגיש תביעות נגד בכירים ישראלים בנושא ההתנחלויות ובנושא פשעי מלחמה. ואכן, הזירה המשפטית הפכה לאחת מהזירות החשובות במאמץ אש"ף והרשות לשוות לה תוקף של מדינה ריבונית הנלחמת נגד כיבוש עריץ, מסע שידוע בספרות כ-lawfare.

מעיתוי הפנייה להצטרף לאמנת רומא ברור שהיא נבעה מתסכול מכישלון סבבי המשא ומתן. ב-22 בינואר, 2009, חודשים ספורים לאחר המשא ומתן עם ממשלת אולמרט, הגישה הרשות תביעה לתובע בית הדין הבין-לאומי הפלילי לחקור זכויות אדם ופעולות התנחלות ביהודה ושומרון.²² בפני הרשות עמד מכשול והוא השאלה האם אפשר להתייחס אליה כמדינה המאפשרת פנייה לבית הדין. תובע בית הדין קבע ב-3 באפריל, 2012, שהרשות לא עמדה בתנאי הסף כמדינה בהתאם למשפט הבין-לאומי משום שאין לה מעמד של מדינה חברה באו"ם. אם זאת, הוא ציין שעל-פי חוקת בית הדין הפלילי, יש בידי אסיפת המדינות החברות הזכות להחליט להתייחס לרשות הפלסטינית כמדינה לצרכי חוקת בית הדין.²³

גם הפנייה החוזרת באה בעקבות כישלון סבב אינטנסיבי במיוחד של משא ומתן בין יולי 2013 לבין סוף אפריל 2014, במהלכו נפגש שר המדינה קרי עם עבאס 34 פעמים ועם נתניהו כמעט כפליים מזה.²⁴ הרשות הפלסטינית פנתה שוב לבית דין הבין-לאומי הפלילי ב-1 בינואר 2015, כשהיא מבססת את פנייתה על כך שב-23 לספטמבר 2011 שודרגה הרשות הפלסטינית באו"ם למעמד של מדינה שאינה חברה בארגון. כמו כן, היא ציינה שמאז הבקשה הקודמת, היא הצטרפה למספר רב של אמנות בין-לאומיות, כגון אמנת ג'נבה המסדירה את עיקר דיני הלחימה. לפניית הרשות עמדה גם סיבה עניינית יותר: במהלך חודש יוני 2012 התחלפה התובעת של בית הדין הפלילי בדמות שנתפסה מקורבת יותר לצד הפלסטיני. במישור המשפטי המהותי, הרשות סברה שפעילות צה"ל במהלך מבצע צוק איתן תפריך את הטיעון שישראל נהנית מעיקרון המשלימות - היכולת של המערכת שלה לחקור מעשי פשע ובכך להבטיח אי-התערבות של בית הדין הפלילי. סעיף 17 של חוקת בית הדין קובע שבית הדין לא יעמיד לדין אדם בגין פשעי מלחמה אלא אם המדינה בעלת סמכות השיפוט, אינה רוצה, או אינה יכולה, לנהל באופן אמיתי את החקירה או את ההעמדה לדין. יש לציין שגם המלצות ועדת טירקל, בחלק השני של הדוח, קבעו הוראות לביצוע חקירות של חיילים, מפקדים, ומנהיגים בחשדות להפרת דיני הלחימה מחשש שאי-עשייה בנידון תטיל ספק ביכולתה של ישראל לעמוד בסעיף 17 ולמנוע מעורבות של בית הדין הבין-לאומי הפלילי.

מזווית ראייתה של הרשות הפניה לבית הדין הפלילי הבין-לאומי, הייתה כרוכה גם בסכנות. משפטית, הפנייה טמנה בחובה סכנה לתביעות נגדיות שיוגשו נגדה. פוליטית, הרשות הייתה חשופה לסנקציות, הן מצד ישראל והן מצד ארצות הברית. ישראל איימה להפסיק את העברות המע"מ. הקונגרס האמריקני מצידו, איים לצמצם או להפסיק את הסיוע השנתי בסך כ-400 מיליון דולר.²⁵

מנקודת מבטה של ממשלת ישראל המקור לכל הצעדים הלעומתיים הללו, היו המתחים העצומים סביב ענייני המשא ומתן המאפיינים את שני הצדדים מזה עשור ויותר, חלקם מהותיים, חלקם תהליכיים. במישור התהליכי, הרשות עומדת על כך שההתיישבות היהודית תיפסק כליל. ממשלת ישראל לעומת זאת דוגלת בהמשך ההתיישבות באופן חופשי בגושים, ובהרחבת ההתיישבות מעבר לגושים, במידה שמאפשרת אספקת שירותים ובנייה בקצב הגידול הטבעי של ההתיישבות. ישראל דוגלת במשא ומתן ישיר כשהרשות תומכת דרך קבע ביוזמות בין-לאומיות על בסיס השתתפות בין-לאומית רחבה.

במישור המהותי, ההבדלים בגישות שני השחקנים כמעט ולא השתנו במשך העשור האחרון. מממשלת אולמרט והלאה, ישנה דרישה ישראלית בסיסית שהרשות תכיר בישראל כמדינת הלאום היהודי. הרשות שוללת דרישה זו ורואה בה פגיעה במיעוט הערבי הפלסטיני החי בישראל. מדוע, היא שואלת, לא היוותה דרישה זו תנאי לשלום עם מצרים וירדן? ממשלות ישראל בעשור האחרון מסרבות לקבוע את הגבולות על בסיס קווי האש מ-1948 ו-1949 והרשות אינה מוכנה לזוז מעמדה זו אלא כשמדובר בהחלפת שטחים נקודתיים. כמעט ואין תזוזה לגבי ירושלים שאת חלוקתה הרשות דורשת בתוקף וממשלת ישראל דוחה לא פחות בתוקף. אותה לעומתיות מאפיינת את סוגיית הפליטים הפלסטיניים לפחות ברמה העקרונית. ישראל אינה מוכנה לקבל על עצמה את האשמה ליצירת הבעיה ולהתחייב עקרונית לפתרונה. הרשות, לעומת זאת, דורשת הכרה באשמת מדינת ישראל ביצירתה.

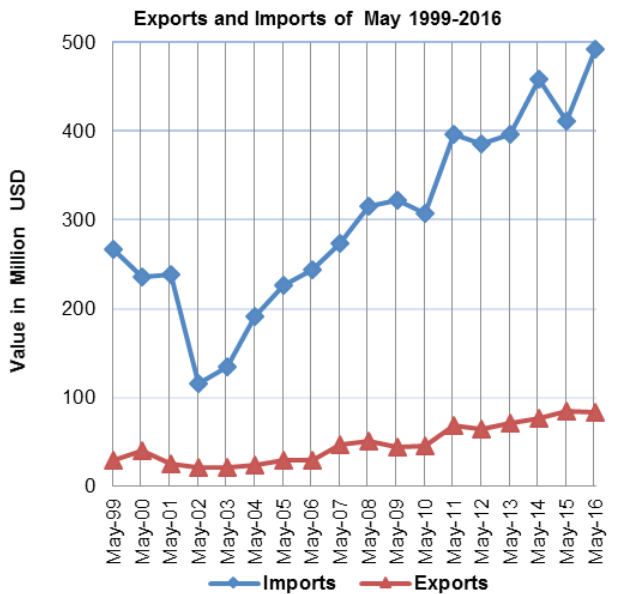
ההיבט הכלכלי והפיסקלי

טבעי שבסביבה כל כך רוויה מתח ואלימות, הפן הכלכלי ביחסי המשולש יגיע לזרקורים לעיתים רחוקות, אם בכלל. עם זאת, לפן הכלכלי חשיבות רבה. די לציין שהרשות ועזה מהוות יחד את יעד הייצוא הישראלי השני בגודלו לאחר ארצות הברית המסתכם בערך סחורות של מעל 4.5 מיליארד דולר.²⁶ החשיבות אינה רק כמותית, אלא, ואולי מעל לכל, איכותית. מוצרי ושירותי הה-טק מהווים נתח משמעותי מהייצוא הישראלי לרוב מדינות העולם. אם נוסיף לכך מוצרים וסחורות של מגזרים עתירי ידע והון אחרים, כגון הפרמצבטיקה והתעשייה הכימית, הרי שניווכח שרוב הייצוא של ישראל מורכב משני סוגי היצוא הללו. לעומת זאת, רוב הייצוא לשטחים מקורם בתעשיות "מסורתיות" יותר - מזון, מוצרים חקלאיים, ריהוט והלבשה. להבחנה הזו, חשיבות סוציולוגית וביטחונית בנוסף לשיקולים הכלכליים של מיצוי סדרי גודל כלכליים ורווחיות בתעשיות המסורתיות המייצאות לשוק זה.²⁷ ישנו יחס הפוך בין עתירות הון והון אנושי לבין כמות המועסקים. ככל שהענף עתיר הון ועתיר הון אנושי, כמו תעשיית הה-טק, הענף מעסיק מספר קטן יחסית של מועסקים שרובם חיים במרכז. ככל שהענף "מסורתי" יותר הוא עתיר כוח עבודה, מעסיק עובדים רבים יותר ומצוי בפריפריה. יש לשער שכל שינוי בדפוס הסחר בין ישראל לבין הרשות תפגע קשות בפריפריה ופרדוקסלית בישובים בעוטף עזה וסביבתה - אחד מהאזורים

העניים ביותר בארץ, אשר תלוי במידה רבה בהפקה ובשינוע מוצרים לשוק העזתי.²⁸

הקשר הכלכלי הוא גורם דומיננטי עוד יותר ביחס לפלסטינים ובמיוחד לרשות הפועלת ביו"ש. השוק הישראלי כמקור לייבוא או כיעד ייצוא מהווה למעל משמונים אחוז מסך הסחר הפלסטיני עם העולם כולו.²⁹ חלק מהדומיננטיות של הסחר עם ישראל נובע מהעובדה שפרוטוקול פריז, המהווה את הסכם המסגרת הכלכלי בתהליך אוסלו, מיסד שוק חופשי פנימי בין ישראל לבין הפלסטינים ומעטפת מכס ביניהן עם שאר העולם. ההסכם מוטה לטובת ישראל ויעיד על כך הגירעון העצום בין הייצוא הפלסטיני לישראל לבין הייבוא מישראל (ראה טבלה 1). אם זאת, ספק אם הקשר היה שונה בהרבה אפילו ללא ההסדרים הפורמליים הללו בהתחשב במידת הדימיון בין כלכלת יו"ש וירדן, השוכנת לצידה של הרשות וההגבלות שהירדנים מפעילים על ייצוא פלסטיני ממנה דווקא משום שהכלכלות כל כך דומות.

טבלה 1: יבוא ויצוא של הרשות הפלסטינית - 1999-2016

לחשיבות הקשר הכלכלי עם ישראל וההתנחלויות פן קריטי נוסף לא פחות חשוב מהיות ישראל יעד של ייבוא וייצוא - הגישה לשוק העבודה הישראלי. (מדי יום, נוהרים לשטח ישראל עשרות אלפי עובדים פלסטינים). מאז האינתיפאדה השנייה, הגישה לשוק העבודה מוגבלת לעובדים מיו"ש. מדובר בכ-100,000 עובדים באופן רשמי וכ-50,000 שוהים בלתי חוקיים (שב"חים). הללו מהווים כ-12 אחוז מכוח העבודה הפלסטיני.³⁰ הסיבה לנהירה זו ברורה - היא כולה רצונית ומתרחשת משום שהשכר בישראל גבוה משמעותית מהשכר בשטחים. הכלכלנים קוראים להבדל ברמת השכר - פרמיה. ובכן, הפרמיה ברמת השכר בין מה שמקבל עובד פלסטיני המועסק ביו"ש לבין המועסק הפלסטיני בישראל ב-2013 הגיע ל-232 אחוז (57.7 שקל לעומת 134.6 שקל שמרוויח עובד בישראל).³¹ יש לציין שלעובד בישראל יש הוצאות נוספות על הסעות. בתחקיר בגלובוס, הוערך שההוצאות הללו מהוות כ-25 אחוז מההכנסה היומית.³² הפועל היומי בישראל גם עובד שניים או שלושה ימים פחות בממוצע לחודש מאשר העובד ביו"ש (21 לעומת 24 ימים בחודש בממוצע). אבל גם אחרי שמקזזים עלויות אלו, העובד מהרשות המועסק בישראל עדיין מרוויח פי שניים מעמיתו ביו"ש. אין ספק שמרכיב הוצאות התעבורה ועייפות החומר מסבירות חלקית מדוע ישנם כל כך הרבה שוהים בלתי חוקיים (שב"חים) למרות סיכון המעצר והקנסות הכרוכים בכך. עובדים מורשים נקלטים במחשב המעברים וחובה עליהם לחזור הביתה בסוף היום. השב"חים לעומת זאת, נוהגים להישאר בסביבת עבודתם במשך ימים ואף שבועות כדי לחסוך בהוצאות, ולהוסיף ימי עבודה ובכך להגביר את הכנסתם.

הכנסות העובדים הללו מהוות אחד משלושת המרכיבים (בנוסף למע"מ שנגבה ולסיוע החוץ) המאפשר לפלסטינים ברשות לממן את הגירעון בסחר החוץ שלהם שמקורו כאמור בגרעון בסחר עם ישראל וקניית מוצרים ושירותים ממנה. כלכלנים בבנק ישראל אומדים את ההכנסה מהפועלים הפלסטינים בישראל בכ-13 אחוז מהתמ"ג של הרשות, נדבך חשוב למדי וזאת מבלי להתחשב במכפיל שיוצרת הדרישה של עובדים אלה בשירותי תחבורה, מוסכים ושירותים אחרים.³³

הגישה לשוק העבודה הישראלי נזילה בהתאם למצב הביטחוני. מאז האינתיפאדה הראשונה, אנחנו עדים לירידה יחסית בחלקם של העובדים בישראל מסך כל המועסקים ביו"ש. כשיש עליה ברמת האלימות יורד מספר העובדים בתוך הקו הירוק ובעת רגיעה חל גידול. יש לציין שאחוז המועסקים הערביים מיו"ש בישראל

מסך כל המועסקים הפלסטינים לא חזר לרמות שאפיינו אותו לפני האינתיפאדה השנייה, בשל מדיניות מכוונת מצד ממשלת ישראל להחליף פלסטינים בעובדים זרים. בחמש השנים האחרונות, מדיניות זו השתנתה מקצה לקצה כשהמטרה לנתק את הזיקה בין הטרור לבין היתרי כניסה על בסיס תפיסה ששגשוג כלכלי ממתן לאורך זמן את הטרור. כך, ההכפלה של המועסקים בישראל בין השנים 2012-2015 התרחשה בד בבד עם עליה במעשי טרור בירושלים וביו"ש³⁴ ולא הושפעה אף מגל הטרור האחרון. יעילות המדיניות קיבלה סימוכין גם מחוקרים אקדמאים. סאמי מיעארי, ואסף ונועם זוסמן (2012), מצאו שככל שהשתתפות בעבודה בישראל במקומות יישוב ערביים ביו"ש הייתה גבוהה יותר, ההשתתפות במעשי טרור הייתה פחותה יותר.³⁵

מבחינה פוליטית, ההשפעה הכלכלית הגדולה ביותר על הרשות היא בתחום הפיסקלי. הרשות, כפי שהדגשנו, היא מפעל כלכלי ותפקודי אדיר במרחב בו היא פועלת. הוצאות הרשות ב-2015, הסתכמו ב-19.57 מיליארד שקל (4.83 מיליארד דולר)³⁶ השווה לתמ"ג המוערך של הרשות ועזה גם יחד!³⁷ כל מוסד חברתי פלסטיני אחר, כלכלי, משפחתי או סוציאלי, ננסי לעומת עושרו וממדיו. הממד התעסוקתי מהווה דוגמה בולטת לחשיבותה.³⁸ הרשות מעסיקה 150 אלף עובדים (כ-58 אלף מהם פקידים "שובתים" בעזה), מסך כל 862 אלף המועסקים בפועל ברשות ובעזה.³⁹ ההעברות, (כלומר, קצבאות סוציאליות ופנסיה), מסתכמות ביותר מארבע מיליארד שקל בשנה, פי עשרות מונים מכל מפעלי הצדקה למיניהן, כגון וועדות הזכאות בהן ההשפעה של חמאס גדולה. אין ספק שחיסול הרשות היה מביא אסון כלכלי על יו"ש ועזה, לפחות בטווח הקצר.

כפי שהחברה הפלסטינית תלויה במידה רבה בפעילותה של הרשות, גם מבחינה תפקודית וגם כמקור העברת משכורות והעברות סוציאליות, כך הרשות תלויה בישראל מבחינה פיסקלית. גביית המע"מ על הייבוא לשטחים נגבת על-ידי ישראל ומועברת לרשות, מהווה את מקור ההכנסה הגדול ביותר של הרשות, 7.7 מיליארד שקלים ב-2015, סכום השווה ל-77 אחוז מההכנסות של הרשות, (יותר מפי שניים מסך כל הגביה הפנימית) ו-35 אחוז מסך כל ההוצאות.⁴⁰ ובל נשכח שמדובר במצב פיסקלי בו הגירעון הפיסקלי קרוב לשמונים אחוז בשנה! הרשות מודעת היטב לעובדה שישראל יכולה בנקל להפסיק את הזרימה ובעצם, "במחי העברה", להביא להתמוטטותה של הרשות.

שיתוף פעולה ביטחוני

מידה גדולה של תלות בישראל מאפיינת גם את מרקם היחסים בתחום שיתוף הפעולה הביטחוני. ההבדל המשמעותי הוא התהפוכות שהתרחשו במידת התלות הביטחונית לעומת עקביות התלות בישראל מבחינה כלכלית. ראוי לחלק את הזיקה הביטחונית בין שני השחקנים לשלוש תקופות: התקופה שבין הקמת הרשות עד פרוץ האינתיפאדה השנייה ב-2000, תקופת האינתיפאדה עצמה, והתקופה השלישית של שיתוף פעולה גובר בין הצדדים שמאופיינת גם בתלות של הרשות בישראל.

דווקא בתקופה הראשונה אש"ף והרשות חשו פחות צורך לשתף פעולה עם ישראל בתחום הביטחוני. לא יהיה זה מוגזם לומר שהייתה חתירה מצד מוסדות הרשות לפגוע בביטחונה של ישראל יותר מאשר לשתף עמה פעולה. הטרור, גם אם הופעל ברובו על-ידי הארגונים ששללו את תהליך אוסלו ואת מרותה של הרשות, נתפס כאמצעי לחץ נגד מדיניות ישראל בשטחים. באופן כללי, ישראל הבליגה על הסלחנות של הרשות בתחום הקריטי ביותר - יחסה לאזורי A ביו"ש. למרות שההסכמים ציינו במפורש את הזכות של ישראל לנהל מרדף בזמן אמת נגד מפגעים מאזורי A שבהם לרשות אחריות ביטחונית ואזרחית כאחת, בין השנים 1993-2000, ישראל נמנעה הלכה למעשה מחדירות לשטח A.⁴¹ בכך העניקה לרשות "ריבונות" באזורים אלה. מבחינת ארגוני הטרור כמו חמאס, הערים וסביבתם המידית, הפכו לאזורי מקלט קלסיים מהם הם יכלו לתכנן פיגועים כמעט באין מפריע.

ההשלכות של מצב זה נתנו את אותותיהן הטרגיות עם פרוץ האינתיפאדה השנייה. הארגונים יכלו להקים חוליות, להצטייד באמל"ח ולהכשיר מתאבדים והתוצאה הייתה יכולת לבצע פיגועים קשים במיוחד. די לציין שב-145 פיגועים של מתאבדים בארבע שנות אינתיפאדה נהרגו קרוב ל-450, רובם ישראלים.⁴² רוב מקרי ההתאבדות התבצעו על-ידי חוליות גדולות יחסית - משמונה עד 15 אנשים. יתרה מכך, הטרור באינתיפאדה השנייה גרם לפגיעה כלכלית שכמותה לא התרחשה בשום מלחמה שניהלה ישראל או נכפתה עליה, כולל מלחמת העצמאות - התכווצות אבסולוטית של הכלכלה הישראלית שהמשיכה להתכווץ גם לאחר ההתאוששות העולמית בהיי טק אחר משבר בענף בשנת 2000.⁴³

השפעתו הכלכלית של גל הטרור הנוכחי, לעומת זאת, הייתה שולית והכלכלה הישראלית המשיכה לצמוח ב-2015 ב- 2.3 אחוזים (ב-0.3 אחוז לנפש), אם כי בקצב נמוך יותר משנים קודמות (2.6 ב-2014 ו-3.6 אחוזים ב-2013).⁴⁴ ספק רב אם הירידה בגידול בתמ"ג ב-2015 היה פועל יוצא של גל הטרור לאור העובדה שמגמת הירידה בהשקעות החלה שנתיים קודם.

ההסבר להבדל המשמעותי באפקטיביות הטרור הפלסטיני בין האינתיפאדה השנייה לבין השנים אחריה נבע מהחדירות היום יומיות ומהמעצרים המניעתיים שבאו בעקבות מבצע חומת מגן שחיסל את תופעת ערי המקלט. מדובר במספר מעצרים רב ביותר, ב-2007 ביצעו כוחות הביטחון 7,612 מעצרים של פלסטינים לצורך חקירה או שפיטה.⁴⁵ המספר ירד למחצית עם הירידה הגדולה בטרור בשלהי העשור הראשון של המאה ה-21 ועלה שוב למספר דומה בגל הנוכחי, כשב-2015 ביצעה ישראל 6,900 מעצרים. למספרים אלה אין אח ורע במדינות דמוקרטיות אחרות.⁴⁶ ברור, שמאז אפריל 2002, ישראל אינה מקיימת הלכה למעשה את הסכמי הביניים ומבצעת חדירות מניעתיות כשהמרדפים החמים נגד "פצצות מתקתקות" נדירות ביותר. די לציין שרק כשלושים אחוז מהמעצרים (1,650) מסתיימים בכתבי אישום ויש לשער שעוד הרבה פחות מכך מסתיימים בהרשעות (ראה טבלה 2).

טבלה 2: מעצרים מטעם ישראל והרשות 2009-2015

שנה	מעצרים שביצעה הרשות הפלסטינית	מעצרים שביצעה ישראל
2009		5,132
2010		4,168
2011	1,010	3,312
2012	830	3,848
2013	951	3,873
2014	1,125	6,059
2015	1,657	6,830

<http://www.palestinebehindbars.org/ehsaeatama.htm>
 Hasad Filastin, 2015, www.paldf.net

השיפור הדרמטי בשיתוף הפעולה עם הרשות מהווה את השלב השלישי ביחסי הביטחון בין ישראל לבין הרשות. הניצנים לשיפור הופיעו עם מותו של ערפאת בסוף 2004, וביתר שאת עם ניצחון חמאס בבחירות ב-2006, ובהשתלטות האלימה על עזה בקיץ 2007. הרשות הבינה שככל שהקשר עם ישראל בעייתי, אין ישראל מערערת על עצם קיומה. לעומת זאת, המאבק בין הרשות לבין חמאס הפך למאבק קיומי, ויעידו על כך הכישלונות הרבים להביא להתפייסות הצדדים. שיתוף הפעולה בין הרשות לבין ישראל הוא פועל יוצא של הבנה בסיסית זו. התיאום מתנהל בצורה מופתית. למרות החדירות הרבות באזורי A ו-B במקומות רבים אף באותו לילה בהם לרשות נוכחות ביטחונית, כמעט ולא מתרחשות התנגשויות בין הצדדים.⁴⁷ שיתוף הפעולה מתבטא גם במעין חלוקת עבודה. ישראל מבצעת את רוב רובם של המעצרים בלילה כנגד מפגעים פוטנציאליים, והרשות מתמחה בפעולות מעקב אחר עצירים משוחררים ומדכאה שלוחות חברתיות של הארגונים המהווים מאגר למפגעים העתידיים, אבל גם מדכאה הפגנות נגד הטרור.⁴⁸

על יעילות שיתוף הפעולה ומדיניות החדירות היומיומיות תעיד אפקטיביות הטרור בגל הטרור האחרון שהחל באוקטובר 2015. דיכוי טרור הינה פונקציה של שני מרכיבים בסיסיים, רצון ויכולות. כשמשווים את מספר המפגעים בגל הנוכחי הקצר לעומת האינתיפאדה השנייה שהשתרעה על פני ארבע שנים, רואים שנכונות ההקרבה בגל הטרור הנוכחי הייתה גבוהה מזו שבאינתיפאדה השנייה. מפרוץ האינתיפאדה השנייה ב-28 בספטמבר 2000 ועד אמצע אפריל 2004, פעלו 274 מחבלים ומחבלות. 142 מהם (52%), פוצצו את עצמם. מ-13 בספטמבר 2015 ועד 17 באפריל 2016, כלומר בפחות מרביעית הזמן, בוצעו בגל הטרור הנוכחי, על-פי נתוני המרכז למורשת המודיעין, 204 פיגועים משמעותיים, 45 מהם סוכלו. מתוך 240 מפגעים שנטלו חלק ב-204 פיגועים משמעותיים, 138 מפגעים נהרגו במהלך הפיגוע (57.5%).⁴⁹

ניתוח הנתונים מראה בעליל שההבדל המשמעותי בין שני גלי האירועים הללו אינו במוטיבציה לפגוע אלא באפקטיביות של הטרור, כלומר, ביכולות. מספר כמעט זהה של מפגעים באינתיפאדה השנייה עד אפריל 2004, גרמו למותם של מעל 900 ישראלים וזרים, לעומת 45 נרצחים בגל הנוכחי.⁵⁰ יתרה מכך, כאמור הטרור באינתיפאדה השנייה גרם לפגיעה כלכלית שכמותה לא התרחשה בשום

מלחמה שניהלה ישראל. ממצאים אלה בוודאי ממחישים שחשוב הרבה יותר לפעול להפחתת היכולות של היריב לפגוע בישראל ובאזרחיה לעומת חשיבות הפעולות להפחתת המוטיבציה. אבל היא גם מעוררת את השאלה מה הביא להבדל המשמעותי בפגיעות הטרור הפלסטיני בשני גלי טרור אלה?

ישנם שני גורמים עיקריים המסבירים מדוע אפקטיביות הטרור (לעומת המוטיבציה) בגל הנוכחי הייתה פחות מעשירית מזו שאפיינה את האינתיפאדה השנייה. החשוב מבניהם הוא החדירה המודיעינית המלווה במעצרים מניעתיים יום יומיים בכל יהודה ושומרון. הללו מסכלים יצירת והפעלת חוליות ארגוניות המצוידות באמל"ח או הפעלת מתאבדים. הגורם השני הוא שיתוף הפעולה הביטחוני עם הרשות הפלסטינית כנגד האויב המשותף - חמאס.⁵¹

יש התנגדות עממית רבה לתיאום הביטחוני ולמעצרים הביטחוניים שמבצעות ישראל והרשות. תעיד על כך העובדה שב-2011, 61 אחוז מהתלונות שהוגשו כנגד מוסדות האכיפה של הרשות היו בנוגע למעצרים ביטחוניים.⁵² ברוח דומה, סקר שנערך על-ידי אוניברסיטת אל-נג'אח במאי 2016 מצא ש-62.7 אחוז מהנשאלים הביעו את התנגדותם לצעדים מטעם הרשות לדיכוי פעילות טרור נגד ישראלים בגל האחרון לעומת 28.9 אחוז שתמכו בהם.⁵³ תיאום הפעולה הביטחוני מהווה כר פורה לחמאס לנגח את הרשות, כפי שנראה ביתר פירוט בחלק הקשור לצלע היחסים בין הרשות לבין שלטון חמאס והוא משתרבב לרעתה של הרשות עם נושא שחרור האסירים הביטחוניים הפלסטיניים המהווה סוגיה כאובה בחברה הפלסטינית.

לאור המבוכה שיוצר שיתוף פעולה זה, אין פלא שהרשות העלתה דרישה שישראל תחדל ממעצרים מניעתיים בשטחי A, ואף איימה שאם דרישה זו לא תתמלא היא תפסיק את שיתוף הפעולה הביטחוני עמה.⁵⁴ קשה לראות בדרישה זו יותר מתרגיל ביחסי ציבור כלפי הציבור שלה. שיתוף הפעולה הביטחוני חשוב יותר לשרירותה של הרשות מאשר לביטחונה של ישראל. היקף המעצרים שמבצעים שני הצדדים מעיד באופן ברור על גודל הביצה החמאסית ביו"ש והאיום הממשי שהיא מהווה לרשות לו שיתוף הפעולה היה נפסק.⁵⁵

יחסי ישראל והחמאס

שעות ספורות בלבד לאחר שאחרוני הלוחמים הישראלים עזבו את עזה באוגוסט 2005, ירו אנשי חמאס שתי רקטות לעבר שדרות.⁵⁶ כבר אז היה צריך להיות ברור למקבלי ההחלטות בישראל שטיב היחסים בין ישראל לבין שלטון חמאס בעזה יהיה שונה לחלוטין מטיב היחסים בין ישראל לבין המנגנונים של הרשות שסרו לשליטתו של מחמוד עבאס. אם הרשות תחת עבאס חתרה להגיע לשיתוף פעולה ביטחוני ואולי אף יותר מזה, הרי שממשלת חמאס, לאחר השתלטותה על עזה, יזמה פעילות אלימה כמעט בלתי פוסקת נגד ישראל.⁵⁷ ברור שחמאס, לפחות ברגע שישראל נסוגה, רצה להוכיח שהוא שולל מכל וכל את הנסיגה החד-צדדית כפתרון, ושממשלת חמאס דבקה, למרות מיסודה כממשלה, בעיקרון ההתנגדות עד לשחרור כל המולדת מ"הנהר עד הים".

ואכן חמאס "צלח" בכך. בפחות מעשור, התרחשו שלושה סבבי עימות, כשאחרון, מבצע צוק איתן, היה העימות הארוך ביותר מאז מלחמת לבנון הראשונה. אין ספק שלפחות בממד של תכיפות העימותים, מדובר בשיא שלא נודע קודם בעימות הישראלי-הפלסטיני בהקשרו הצר. עימותים אלה היו ייחודיים בכמה פרמטרים נוספים. מבחינה פלסטינית, העימותים היו שונים משתי האינתיפאדות שקדמו להם. באינתיפאדות הקודמות, נשאו בנטל הטרור ובמחירו בנפש וברכוש תושבי יו"ש ועזה כאחת (ופחות או יותר באופן יחסי לגודל האוכלוסייה). לעומת זאת, בשלושת סבבי העימות הגדולים, נשאו בעיקר הנטל, אם לא בכולו, הארגונים הפלסטיניים בעזה, ושתושביה נשאו בנטל הפגיעה באדם וברכוש, שהיו גבוהים פי כמה מאשר באינתיפאדה הראשונה והשנייה. חשוב לציין את ההבדל במרחב הזמן בין הסבבים לבין האינתיפאדות. בקשר לסבבים, מדובר בכ-4,000 אבדות על פני פחות משבע שנים לעומת אותו מספר ההרוגים בשתי האינתיפאדות בעזה על פני מרווח זמן של חמש עשרה שנים. ואין גם להשוות את מחיר הרס התשתיות שהתרחשו בשלוש הסבבים (בעיקר בראשון ובשלישי) לבין הפגיעה הכלכלית המינוורית יחסית באינתיפאדות.⁵⁸

המצב היה שונה מהזווית הישראלית, מבחינת האבדות בנפש ומבחינת ההשלכות הכלכליות. עלות האינתיפאדה השנייה הייתה גדולה עשרות מונים מעלות סבבי הלחימה בעזה כולל העלויות של הפעילות העוינת שהתנהלה בין הסבבים הללו.

ההבדל העיקרי לרעת המאזן הוא הנטל שנפל על יישובי עוטף עזה ובסבב האחרון, על שטח ברדיוס של כארבעים קילומטר שכולל גם ערים גדולות יחסית - באר שבע, אשדוד ואשקלון. מ-2001 עד סוף מבצע צוק איתן באוגוסט 2015, ירו ארגוני הטרור כ-14,000 טילים, רובם כנגד יישובי עוטף עזה. ייתכן שמבחינת הנשיאה בנטל, סבלם היה גדול יותר אף מזה של יישובי הצפון בשלושת עשורים של פעילות אש"ף ולאחר מכן של חזבאללה. אומנם, גם באינתיפאדה השנייה האלימות לא פגעה באופן שוויוני כשערים כגון ירושלים, נתניה, חדרה ועפולה סבלו מפיגועים רבים יותר מערים אחרות בישראל, אך הפגיעה הייתה יחסית קצרה (ארבע שנים ביחס לירושלים, שנתיים עד בניית הגדר ביחס לערים האחרות).

הסגר החלקי על עזה כאמצעי הכלה

העימות האלים שכפה חמאס על ישראל השפיע כמובן על המדיניות של ישראל כלפי עזה כולה. הסגר החלקי שהוטל על עזה תחת שלטון חמאס נראה כמענה מידי לירי רקטות, שאופיין בטפטוף בעת רגיעה ובהתקפות מסיביות בזמני הסלמה במספרים הולכים וגדלים, אך שורשיו הותוו עוד לפני ובעת הנסיגה.

כבר במהלך האינתיפאדה השנייה, היינו עדים להבדלים משמעותיים במדיניות שהפעילו מעצבי המדיניות הישראליים כלפי עזה לעומת אזורי הרשות. אם ביו"ש הפעילו מדיניות של כיבוש מחדש של שטח ושל חדירה בלתי פוסקת ממבצע חומת מגן והלאה, הרי שבעזה ניסיונות ההכלה קיבלו קדימות על פני מבצעי חדירה זמניים.

ההבדלים במדיניות שהופעלה בשני האזורים הפכו לבולטים יותר כשישראל נסוגה באופן חד-צדדי מעזה כשהיא מעמיקה בו זמנית את החדירות ביו"ש. ההיגיון מאחורי המדיניות השונה, כיבוש מחדש וחדירה ביו"ש, והכלה בעזה, קשורים לעובדה שביו"ש האוכלוסייה מבוזרת למדי וקל לחדור לאזור לעומת עזה אשר מאופיינת בצפיפות ובבניה עירונית סבוכה המקשה על חדירת כוחות, בוודאי בהקשר של מעצרים מניעתיים. הפרמטר השני הוא אורך הגבול והתוואי אשר קיבל את ביטויו בגדר שנבנתה סביב שני אזורים אלה.

בעזה, גדר ההפרדה נבנתה לאורך כ-54 קילומטרים על מתאר טופוגרפי שטוח. ראשיתה סמוך לנתיב העשרה וסופה ליד כרם שלום. ארבעה מעברים קושרים בין ישראל לבין הרצועה: ארז, קרני, כיסופים (לתושבי גוש קטיף בלבד) וסופה. הגדר צוידה בחיישנים אלקטרוניים, המשמשים כאמצעי התרעה על כל ניסיון חדירה. במקרה שמתקבלת התרעה, יחידות צה"ל המופקדות על האזור יכולות להגיע תוך זמן קצר למקום החדירה המדויק ולפעול בהתאם. לאורך הגדר נסלל כביש המשמש מסלול לסוירים ולעריכת תצפיות. משני צידי הגדר חישיף צה"ל רצועות באורך שלוש מאות מטר מצמחייה, כדי למנוע ממסתננים אפשרות למצוא מקום מסתור תחתיה וכדי לאפשר לכוחות המסיירים שליטה טובה על ציר הנסיעה.⁵⁹ בכירים בפיקוד דרום ציינו שלא הגדר לבדה מונעת כניסה של מחבלים, אלא השילוב של גדר המערכת עם מערך האבטחה רחב ההיקף של צה"ל, הכולל פעילות מבצעית של ביטחון שוטף בכל שעות היממה, תצפיות אלקטרוניות ואנושיות, סוירים והפעלת מערכת יירוט כנגד מי שהצליח לחדור מבעד לגדר.

הנחיצות בפעילות התקפית מסביב לגדר התגלתה ביתר שאת בראשית האינתיפאדה הנוכחית כשהפלסטינים הצליחו לפגוע בגדר ההפרדה ואף להרסה כמעט כליל. במרס 2001, החל צה"ל בעבודות שיקום של הגדר האלקטרונית ושדרוג מערך האבטחה הממוחשב לאיתור וזיהוי חדירות בלתי חוקיות. עלות העבודות נאמדה בכעשרה מיליון שקלים.⁶⁰ אולם צה"ל לא הצליח למנוע באופן מוחלט חדירה של מחבלים, בעיקר ליישובים הקרובים לגדר המערכת. ב-10 בינואר 2002 נע כוח של שמונה מחבלים מארגון חמאס לישוב כרם שלום. בהגיעו לגדר המערכת הקרובה ליישוב התפצל הכוח. שני מחבלים חדרו דרך הגדר והשישה האחרים נותרו מאחור. בחסות החשכה התקרבו שני המחבלים למוצב תצפית של צה"ל הממוקם צמוד ליישוב, ופתחו ברירות על חיילי המוצב. לאחר קרב קשה, בו איבד צה"ל ארבעה מחייליו, חוסלו המחבלים.⁶¹

ההצלחה של הגדר בעזה דרבנה את זירוז הקמת הגדר ביו"ש. למרות להיטותם של אנשי צבא ובכירים במערכת הביטחון להקימה, הם הבינו שההבדלים המהותיים שקיימים בין שני המקרים מקשים על ההקשה מעזה ליו"ש. ההבדל העיקרי הוא תוואי השטח. השטח בעזה שטוח, לאורך הקו הירוק השטח הררי ברובו; בתוך הקו הירוק על פני רוב אורכה של הגדר ביו"ש יושבת אוכלוסייה של ערבים אזרחי ישראל. מחבלים היוצאים משטחי הגדה יכולים לקבל סיוע מתומכיהם החיים

בערים הסמוכות (אום אלפאחם, ג'לג'וליה, בקא אלע'רביה, כפר קאסם וכדומה); בדרום קיים מרחק גדול בין הכפרים הערביים לבין רצועת עזה. ישנו ההבדל משמעותי באורכו של המכשול - הגדר תשתרע על פני קרוב ל-500 ק"מ ביו"ש, לעומת כשישים ק"מ סביב עזה.

גם עניין המעברים, במיוחד בסביבות ירושלים מורכב ביותר בשל עשרות אלפי הערבים נושאי תעודות הזהות הכחולות אשר חיים מעבר לגדר. הבדלים אלה הפכו את פרויקט הגדר ביו"ש לסוגיה ביטחונית מורכבת הרבה יותר מהמציאות של הגדר בעזה אשר גם היא התגלתה על פני זמן כמורכבת ביותר: במהלך 4-2003 היו שבעה פיגועים במעברים בעזה ו-18 הרוגים, קציר דמים שהביא לסגירתו של אזור התעשייה בארז.⁶²

אין ספק לגבי יעילות המדיניות השונה בעזה לעומת יו"ש. אם באינתיפאדה השנייה, הרוב המוחץ של ההרוגים הישראלים נרצחו על-ידי מפגעים שפעלו בתוך או משטח יו"ש, הרי שמאז הנסיגה וביתר שאת, מאז השתלטותה של החמאס על עזה, חמאס ושאר הארגונים מצאו תחליף לפעולות גרילה וטרור באמצעות בליסטיקה - בעיקר מיירי רקטות ופצצות מרגמה ורוב הישראלים שנהרגו היו כתוצאה של מעשי אלימות שמקורה בעזה.⁶³ אם זאת, צריך להדגיש שמספר ההרוגים מאמצעים בליסטיים וגם לאחר מכן, דרך המנהרות - היה הרבה פחות ממספר ההרוגים מפגיעי ההתאבדות והירי שאפיינו את האינתיפאדה השנייה שמקורם היה ביו"ש.⁶⁴

ההכלה של עזה החל מיוני 2007 כללה גם סגר חלקי כשישראל הטילה הגבלות על כניסת סחורות לרצועת עזה, תוך שהיא מאפשרת את כניסתן של סחורות המוגדרות על ידה כ"חיוניות להשרדותה של האוכלוסייה האזרחית" בלבד. מיוני 2007 ועד יוני 2010 נכנסו לעזה דרך ישראל סחורות בהיקף של כ-2,400 משאיות בממוצע בחודש, לעומת 10,400 משאיות לחודש שנכנסו לרצועה בשנת 2005 - שנה בה ישראל לא הגבילה בצורה משמעותית את כניסת הסחורות לרצועת עזה. באמצעות מאבק משפטי ממושך הביאה הגישה בסוף 2010 לחשיפה ראשונה של מסמכים רשמיים של משרד הביטחון, המכילים כללים לפיהם התנהל עד אמצע 2010 הסגר על רצועת עזה. בין היתר, מגלים המסמכים כי המדינה יצרה סדרה של נוסחאות לשם חישוב מלאי המוצרים ברצועה ונתנה אישור עקרוני למדיניות של "צמצום מכון".⁶⁵

לכאורה, המדיניות הביטחונית-פוליטית הישראלית כלפי שלטון החמאס הייתה הססנית ולא שיטתית - מה שנראה בלשון תורת המשחקים כמערכת מהלומות (Tit for tat) על משקל "אתה הרבצת לי, אני ארביץ לך", שבזירות שונות ובזמנים שונים כגון, פעולות התגמול בשנות החמישים, ישראל ורצועת הביטחון בתקופת אש"ף ולאחר מכן עם החזבאללה, לא הוכיחו את יעילותה.

אבל בניית מעמיק יותר ומפרספקטיבה של עשור, נראה שישראל הפעילה, בידועין או שלא בידועין, מדיניות של הסלמה מבוקרת שלדעת חוקרים רבים שהיא הולידה לה בסבבים ובהפוגות בעבר, למשל, בינה לבין מדינות ערב. אפשר לראות הסלמה זו ברף סבלנות הולך ופוחת מצד ישראל לספוג פגיעות עד קבלת ההחלטה לצאת למבצע ענישה מסיבי. כך, למשל, היא הבליגה על 1,276 רקטות וירי של 1,531 מרגמות ב-2007 בלבד ועוד כ-1,200 רקטות ואותה כמות של ירי מרגמות במהלך 2008, עד שיצאה במבצע ענישה מסיבי שנמשך שלושה שבועות בסוף אותה שנה.⁶⁶ בסבב לאחר מכן ב-2012, ישראל יצאה למתקפה לאחר שספגה הרבה פחות: 1,219 רקטות וירי של 476 מרגמות על פני כמעט ארבע שנים. סף ההבלגה היה נמוך עוד יותר לקראת הסבב האחרון והמסיבי ביותר - מבצע צוק איתן. ישראל הגיבה אחרי ש-289 רקטות בלבד נורו לעברה (מראשית 2013 ועד ה-8 ליוני 2014).⁶⁷ אפשר לזהות את אותה מגמה על-פי ספירת הרוגים ופצועים ישראליים. בשנתיים שקדמו למבצע 2008, היו ששה הרוגים ו-849 פצועים, בשנים שבין מבצע זה למבצע עמוד ענן היו שלושה הרוגים ו-127 פצועים, ובין מבצע עמוד ענן לבין מבצע צוק איתן לא נהרגו ישראלים כלל כתוצאה מירי רקטות והיו 33 פצועים בלבד.

ניתוח אותם הנתונים מראה שגם החמאס הורתע יותר ושאחרי כל סבב, הוא יורה פחות רקטות בממוצע לשנה: אם ב-2007, ארגוני הטרור ירו כאמור 1,276 רקטות, הרי מספר השיגורים ירד לכ-300 בממוצע בין הסבב הראשון לשני ולפחות מ-200 בין הסבב השני לבין מבצע צוק איתן. המגמה נשמרת ביתר שאת לאחר מבצע צוק איתן. בכמעט שלוש השנים שחלפו מאז המבצע, נורו 51 רקטות בלבד שהוא רף הירי הנמוך ביותר מאז ראשית התופעה ב-2001. הנתונים אם כן, מעידים על ההצלחה של הסלמה מבוקרת.⁶⁸ אפשר לומר שבינתיים לפחות, הטפטוף המכוון נפסק כשהירי מבוצע בעיקר על-ידי ארגונים סלפים הקוראים תגר על שלטון חמאס. כמובן שאפשר לייחס חלקית את הירידה בהצלחת מערכת כיפת הברזל שהפחיתה בתועלת הירי הבליסטי לעבר ישראל והדגש של חמאס במנהור לפצות על כך.⁶⁹

ייתכן שחלק מההבלגה ההולכת וגוברת של חמאס נובע גם מהקושי לנצל את הסבבים לצורכי תעמולה. באמצעות Google Trends, אפשר לאמוד על מידת ההתעניינות בתנועת החמאס במדיה העולמית בזמן סבבי המלחמה. הנתונים מראים שההתעניינות בתנועה פוחתת מסבב לסבב לפחות באופן יחסי לאינטנסיביות ואורך הלחימה. לראיה, הסבב הראשון גרם להתעניינות הגבוהה ביותר בחמאס (בערבית) (נקודת התייחסות של 100). לעומת זאת, בתקופת מבצע צוק איתן, נמדד 58 אחוז של ההתעניינות בחמאס בלבד לעומת הסבב הראשון הקצר יותר.⁷⁰ גם כאן, צריך לקחת בחשבון שבניגוד למצב הכללי ב-2008, הרי שהסוגיה הפלסטינית ב-2014 הייתה צריכה להתחרות בזירות אלימות חדשות באזור כגון סוריה ולוב. מדיה הוא הנשק של הצד החלש וכנראה נשק זה הפך לפחות יעיל במרוצת הזמן.⁷¹ לעומת זאת, מדינת פלסטין (دولة فلسطين), השם המאומץ מזה כמה שנים על-ידי הרשות, נהנית מעדנה, כשבממוצע יש עלייה בשימוש של המילה הזאת בעשור השני של המאה לעומת העשור הראשון.⁷²

חשוב לציין שלגבול בין ישראל לבין עזה יש מאפיינים רבים של גבול בין-לאומי צבאי קשיח בדומה לגבולות של מדינת ישראל בעבר עם ירדן ומצרים, ובהווה, עם לבנון, ובדומה לאזורי גבול מתוחים אחרים כגון דרום וצפון קוריאה. קיימת יחידה צבאית, גדוד רותם, שכל מטרתה לטפל באיום לאורך גדר עוטף עזה. היחידה מתמקדת בגדודי עז אל-דין אלקסאם, הזרוע הצבאית של חמאס, העסוקה בעיבוי הנוכחות הצבאית לאורך "הגבול", עיבוי הכולל הקמת מוצבים, מגדלי תצפית, אנשי מודיעין וסוירים רכובים, ותרגילים מורכבים של הפעלת כוחות. נוכחותם כה מסיבית שבצה"ל לא מדברים יותר על בט"ש אלא במונחים של "הגנה והתקפה" ו"מוכנות למלחמה". חמאס משלים עם מציאות של חדירה ישראלית לכמאה מטר מערבית מהגדר, אך חציית הגדר היא מבצע גדודי שכולל טנקים, דחפורים, נגמ"שים, כוחות עתודה במוכנות וכוח אווירי.⁷³

המדיניות הישראלית אופיינה גם ברצון לבודד את יחסי ישראל-חמאס בעזה מהנעשה ביו"ש. אחת מהסיבות להתפרצות המשבר בקיץ 2014 ולבסוף למבצע צוק איתן, הייתה התפיסה בקרב מקבלי ההחלטות שחמאס מנסה לשנות את הסטטוס קוו בנושא על-ידי כריכת גל המעצרים שישראל ביצעה ביו"ש (מבצע שובו בנים) במיוחד כנגד משוחררי עסקת שליט⁷⁴ לבין תגובת הזרוע הצבאית של חמאס בעזה וירי טילים.⁷⁵ המבצע נועד לאתר את גלעד שער, נפתלי פרנקל ואייל

יפרח שנרצחו ב-12 ליוני ולהביא לדין את רוצחיהם. לחמאס הייתה כוונה מבצעית ברורה לאור מעצרו של 500 פעילים, גילוי מצבורי אמל"ח ומנהרות של חמאס באזור חברון ביו"ש - להגן על מה שנשאר מהתשתית המבצעית שפותחה מאז האינתיפאדה השנייה.

ההיבט הכלכלי והפיסקלי

מוסדות הרשות והמוסדות הישראליים (ממשלתיים ולא ממשלתיים, כגון איגוד התעשיינים), אינם מספקים באופן שותף נתונים פרטניים לגבי היקף המסחר בין ישראל, הרשות ועזה. הם מספקים נתונים הכוללים את עזה במסגרת הקשרים בין הרשות לבין ישראל כשעזה, באופן פורמלי, נחשבת לחלק מהרשות. עם זאת, אין צל של ספק שקשרים כלכליים אלה חשובים, ואף קריטיים לגבי עזה. לפי הערכות מסוימות מדובר ברכישת מוצרים ישראלים ב-380 מיליון דולר ב-2012, משמעותית פחות מה-570 מיליון דולר של מוצרים שהעזתים רכשו מישראל ב-2006, לפני השתלטות החמאס על עזה ותחילת הסגר החלקי שהוטל עליה.⁷⁶ יש לשער שהסחר דרך המנהרות בין מצרים ובין עזה, שעליה הטילה ממשלת חמאס מס, מילא את החסר. עם חיסול המנהרות הרבות בגבול מצרים-עזה על-ידי הצבא המצרי מאז עלייתו של אל-סיסי לשלטון ביולי 2013, שוב עלה היקף הסחר בין ישראל לבין עזה. אפשר לראות זאת, על-פי נתונים פרטניים לגבי מספר המשאיות שנכנסו לעזה בשלוש השנים האחרונות. מספר המשאיות שנכנסו דרך כרם שלום, מקום מעבר הסחורות היחידי בין ישראל לבין עזה בשנים האחרונות, כמעט הוכפל, מ-5,543 לחודש (יולי 2013) ל-14,460 משאיות לחודש במהלך 2016⁷⁷ גידול של יותר משליש מרמת השינוע ב-2005.⁷⁸

המוצרים שנרכשים בישראל נצרכים ומגוונים למדי. כתבה מפורטת בנושא זה מדווחת על יבוא של 400 אלף טון גרעינים מסוגים שונים בשנה הנצרכים ברובם ללחם, למספוא ולשאר מוצרי תבואה, כ-60 אלף טון של פירות וירקות, כ-40 אלף עגלים וכן ביגוד, שימורים ותרופות. מסתבר שהעזתים צרכנים של קטשופ ובייגלה של אסם, שוקו, שמנת ולבן של תנובה, קפה נמס של עלית ומוצרי ניקיון וטואלטיקה של סנו, עלי הגפן הממולאים של וויליפוד ומיונז של תלמה.⁷⁹ מוצרים אלה ממחישים את הנקודה שהועלתה מקודם שהסחר עם הפלסטינים מתמקד

בעיקר בתחומים המסורתיים של הכלכלה הישראלית אשר מטיבה בעיקר עם הפריפריה. ישראל גם הספקית הגדולה ביותר של שלושת המשאבים הקריטיים ביותר לעזה - מים, חשמל (כחמישים אחוז של סך כל הצריכה) וחומרי דלק (רוב הצריכה - ראה טבלה מטה).⁸⁰

שירותי התשתית שמספקת ישראל לרצועת עזה		
 דלקים 200 אלף ליטר ביום	 מים 5 מיליון מ"ק בשנה	 חשמל 120 מגהוואט
<small>בתי הזיקוק של בון ובדיא מעבירים לרצועה סוכר ובגזין המשמשים לתדלק מכונות ולהפעלת גנרטורים</small>	<small>מקורות מזרימה לרצועת עזה באמצעות צנרת מים, שמתחוספים למים הנשאבים ממי התהום ברצועה</small>	<small>חברת החשמל מספקת לרצועה באופן קבוע חשמל באמצעות 10 קווי מתח גבוה, שמהווים את עיקר האספקה</small>

מקור: ליאור גוטמן ודני רובינשטיין ישראל התנתקה מעזה אבל עזה לא התנתקה מישראל, כלכליסט, <http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3635955,00.html> 14.07.14

סבלם של העזתים ניכר גם כשמסיבות ביטחוניות (ובראש ובראשונה בעת סבבי המלחמה), היבוא לא מגיע כהרגלו. מבצע צוק איתן, למשל, התרחש בחודש רמדאן ונהוג לייבא דגים מלוחים מסוג קורבינה והרינג, ששוברים איתם את הצום. הסחורה לא הגיעה ליעדה ונמכרה בגדה המערבית בהפסד.

לבסוף, הקשרים הכלכליים יוצרים וממסדים קשרים בלתי ישירים בין שלטון חמאס (שהיום הוא שלטון צללים לאור קיומה הפורמלי של ממשלת אחדות) לבין ישראל. אשנב לקשרים אלה, הוא תיאור מה שחייב יבואן עזתי פוטנציאלי לעשות מול שתי המערכות הללו:

סוחר פלסטיני המעוניין לרכוש סחורה מישראל צריך לעבור דרך ארוכה משני צידי הגבול לפני שיזכה לשווק סחורה ישראלית בעזה. מבדיקה שנערכה בארגון גישה עולה כי עליו להיות רשום בלשכת המסחר הפלסטינית או להיות סוכן של חברה מסוימת. במידה שהוא אינו סוכן של חברה, עליו ליצור קשר עם החברה שממנה הוא רוצה לקנות סחורה ולהגדיר את הכמות שהוא מבקש - תחת מגבלת המכסות המוגדרת על-ידי השלטון בעזה.

לאחר שקנה את הסחורה מציג הסוחר חשבונית למשרד הכלכלה הפלסטיני בעזה, ומקבל את אישור המשרד ליבוא הסחורה. עתה הסוחר פונה למתאם הכלכלי הפלסטיני, ומציין את סוג המוצר ואת הכמויות הנדרשות. המתאם הכלכלי מעביר את הטפסים למנהלת התיאום והקישור של רצועת עזה מהצד הישראלי (מת"ק עזה), זרוע של מתאם פעולות הממשלה בשטחים (מתפ"ש), כדי לקבל אישור ישראלי (סוגים מסוימים של סחורות דורשים תיאום מיוחד ונדרש זמן רב יותר מיומיים לקבל עליהן אישור מהצד הישראלי, כמו תרופות ומכונות למפעלים).⁸¹

יש לציין שמשרדי ממשלה, כמו משרד הכלכלה, נשלט על-ידי חמאס כשסגן השר, גם במציאות של ממשלת אחדות, הוא איש חמאס והשר בפועל.

יחסי חמאס והרשות

משלושת הצלעות במשולש, יחסי הרשות וחמאס הם היחסים האינטנסיביים ביותר, לפחות מפרספקטיבה הדדית. עם כל החשיבות שהרשות וחמאס מציבים למדינאות הישראלית, הרי שיש תחומים נרחבים של אינטראקציה בין ישראל לבין העולם החיצוני במישור הפוליטי, הכלכלי והתרבותי כך שמערכת היחסים עם הפלסטינים היא בכל זאת שולית. הפילוג בין שלטון הרשות ביו"ש לבין שלטון החמאס נוגע ללגיטימציה הפנימית שלהם, ליכולת השרידות של המוסדות והאנשים המאיישים אותם ובהגשמת היעדים שלשמן הם קיימים. שני מתחים בסיסיים משווים לעימות מאפיינים של משחק סך אפס - שאיפת שלטון חמאס להקים מדינה תיאוקרטית (שסמלה אנשי כוחות ביטחון מזוקנים) וסירובו של חמאס לפתרון שתי מדינות לשני עמים.

הקרע הפוליטי

הקרע העמוק בין שני הצדדים מסביר מדוע שתי ישויות אלו מנוהלות באופן דיקטטורי על-ידי מפלגת יחיד, ומדוע כל אחת מהן, באזורי שליטתה, מדכאת עד עפר את הכוחות המזוהים עם הצד השני. מציודו של מחמוד עבאס, הפילוג התבטא בביטול הלכה למעשה של המועצה המחוקקת, מניעה מנציגי חמאס

לבוא בשערה והעברת סמכויות החקיקה למוסד הנשיאות בעצמו. ישנה הדרה טוטאלית של חמאס באמצעות איסור הפצת עיתונות המזוהה עם חמאס בשטחי הרשות, במונופול האידיאולוגי הטוטאלי באתרי המדיה הרשמיים והדרה של אנשים המזוהים עם חמאס, קל וחומר, נציגיו ודובריו.

שלטון חמאס מצידו הגיב באופן דומה. הקבינט הראשון שהקים לאחר הפילוג כלל נציגים של חמאס ונציגים עצמאיים בלבד. ששת השרים של חמאס שחיו באזורי הרשות וכיהנו בממשלה שהקימה חמאס לפני הפילוג לאחר ניצחונו האלקטורלי הגורף, הוחלפו בשרים מקומיים.⁸² הממשלה המקומית הפעילה מועצה מחוקקת משלה, בטענה שהיא המועצה המחוקקת שנבחרה כדין ושיתפה את הנציגים מיו"ש דרך המרשתת. הללו, היו אותם נציגים נבחרים שלא הורשו לעבור את סף מפתן המועצה המחוקקת ברמאללה. במילים אחרות, נוצרו שתי מועצות מחוקקות, כשזו בעזה אכן דנה ומאשררת חוקים. חיש מהר, אפיינה הכפילות גם את משרדי הממשלה ואתריה שהשתמשו באותם כותרות וסמלים ממשלתיים, כך שרק עיון בתוכן הבהיר את זהותם השלטונית.⁸³ לבסוף, ממשלת חמאס בעזה הקימה מערכת משפטית משלה לאחר שרוב אנשי המנגנון קיבלו את הצו הנשיאותי שהוציא עבאס להימנע מעבודה וכתמורה להמשיך לקבל משכורת בישיבה בבית. מדיניות זו הופעלה בכל משרדי הממשלה ובקרוב רבים מהמורים. במבט מאחור, אין ספק שמדיניות זו הקשיחה את הפילוג כשחמאס החל בהעסקת עובדים משורתיו.

עומק הפילוג התגלה כצפוי במהפך הטוטאלי שהתרחש בעזה בתחום הביטחוני. התהליך החל כשממשלת הניה מינתה את סעיד סיאם, אחד ממנהיגי החמאס הידוע בקנאותו הדתית ואיבתו לרשות, לשר הפנים. באפריל 2006, פחות מחודש לאחר הקמת הממשלה בשליטת חמאס, הקים סיאם את הכוח הביצועי (אלקווה אלנתפיצ'יה) שסר למרותו של משרד הפנים. הכוח, שאויש על-ידי אנשי חמאס, נתפס כאיום לשלטונו האפקטיבי של עבאס. עוד למחרת הספיק עבאס להוציא צו נשיאותי שקבע את חוסר חוקיותו של הכוח וציווה על-פירוקו המידי. בנקל אפשר לומר שמלחמת האזרחים, שהגיעה לשיאה בהשתלטות חמאס על עזה, החלה באותו רגע.⁸⁴

הממסד הביטחוני שהקים שלטון החמאס מ-2007 מרשים בקנה מידה עולמי בהתחשב כמובן בממדי האוכלוסייה ובגודל הטריטוריה. ה"פלתאן אלאמני", האי-יציבות הביטחונית ששררה בעזה מראשית האינתיפאדה השנייה וביתר שאת מ-2004 והלאה, נעלמה במהירות יחסית עם דיכוייה המוחלט כמעט של תשתית הפת"ח בעזה ודיכוי ביד קשה של כל התנגדות מצידם של משפחות כמו דורמוש וחלס המזוהות עמו. החמאס שינה את שם משרד הפנים למשרד הפנים והביטחון הלאומי, הקים מחדש את המשטרה, את מנגנון הביטחון וההגנה שהופקד על חשיפת ריגול ופעולות איבה (בדומה לשב"כ בישראל), על הגנת הנהגת חמאס ואורחים מחו"ל, ומנגנון להכוונה פוליטית ומוסרית (היאת אלתווג'יה אלסיאסי ואלמענווי)⁸⁵ שהזהות הדתית וההלכתית האסלאמית בולטת בו.⁸⁶

למותר לציין שמשרד הפנים בשליטתו המוחלטת של חמאס מעיד על הדרה טוטאלית של זרמים אחרים ובראשם הפת"ח. כך למשל, בכנס "פוליטי ודתי", לאנשי משטרה ומנגנון הביטחון בצפון הרצועה, המרצה האזרחי היחידי היה חבר המועצה המחוקקת מטעם החמאס.⁸⁷ על עיונותו של משרד הפנים לרשות יעיד הפתיח של דף המשרד באתרו הרשמי המדגיש את הישגי המשרד וזרועותיו בסיכול תוכנית של אנשי ביטחון שברחו לרמאללה לחסל את ראש הממשלה הניה ושרים אחרים.⁸⁸ בנימה דומה, בקורות חייו של שר הפנים הנוכחי, פתחי חמד, מפורט בדיוק רב מעצרו וכליאתו חדשות לבקרים על-ידי הרשות בארבע השנים שקדמו לאינתיפאדה השנייה ושחרורו מכלא הרשות עקב הפצצת כלא הסראיה שבו נכלא וממנו וברח.⁸⁹ גם כיום, בשל החשיבות של המשרד לשליטת חמאס בעזה, העומד בראשה ממשיך להיקרא שר ולא סגן שר, כפי שמקובל בשאר משרדי הממשלה הנשלטים על-ידי חמאס מאז שנחתם ההסכם הפורמלי ליצירת ממשלת אחדות לאומית.

המשרד וזרועותיו מקיימים קשרים עם גורמים בין-לאומיים, כגון טורקיה ומלזיה. נראה, עם זאת, שהקשיים התקציביים בהם נתקלה ממשלת חמאס ב-2014, וחוסר יכולתה לשלם משכורות לעובדיה ובעקבות זאת הסכמתה לקבל ממשלת אחדות בשליטת איש פת"ח באפריל באותה שנה, גם נותנים את אותותיהם בפעילות המשרד.⁹⁰ האתר מעיד על פעילות פוחתת. מה שברור שלממשלת האחדות בראשות ראמי חמדאללה אין כל דריסת רגל במשרד, קל וחומר בזרועותיו הביטחוניים.

הקרע בין שלטון חמאס לבין הרשות ניזון גם ממתחים אזוריים ובין-לאומיים ומזין אותם. מאז הולדת חמאס, הסתמנו הבדלים מהותיים באוריינטציה בין אש"ף ופת"ח מחד גיסא לבין חמאס מאידך גיסא, כשהרשות נהנית מתמיכה מסיבית מארצות הברית ומהקהילייה האירופית וחמאס נהנה מקשרים עם איראן וסוריה. בנוסף לזיקת חמאס לאיראן, בשנים האחרונות, מתחדדים המתחים בין הרשות התומכת בציר המדיניות הסוניות ובראשן סעודיה ומצרים ונתמכת על-ידיהן, לבין שלטון חמאס הנהנה מסיוע של הציר המתחרה הכולל את טורקיה וקטר. קו השבר העיקרי בין שני צירים אלה סובב סביב היחס לאחים המוסלמים ולהפיכת הנגד שביצע הצבא המצרי נגד שלטונו של מורסי, הנשיא "האח'וונגי" הראשון במצרים.

ליריבות הזו השלכות מדיניות ופונקציונליות, למשל, סביב הניסיונות להקים נמל בעזה או במדיניות תשתית החשמל שבמחסורו חשים תושבי עזה היטב. כידוע, רעיון בניית נמל חדש⁹¹ התעורר ביתר שאת במהלך מבצע צוק איתן, כתביעה מצד החמאס וכנושא לדיון בקרב ממשלת ישראל, למרות הכחשתו של מתאם הפעולות בשטחים, יואב מרדכי, שדיונים כאלה התקיימו.⁹² הסיבה להכחשה טמונה בעובדה שאחת מהחלופות שדנה בהן ממשלת ישראל הייתה הקמת נמל בלב ים שיהיה קשור לנמל בצפון קפריסין, כלומר, בשליטה טורקית. לכך, כנראה, התנגדו המצרים בתוקף. העמדה המצרית בוודאי גם השפיעה על העומד בראש המשא והמתן עם חמאס מטעם פת"ח, עזאם אחמד, לדחות את ההצעות. עמדת הרשות ומצרים בנושא זהה: הן יתירו נמל (שלא קשור כלל עם טורקיה) רק בתנאי שחמאס יתיר לכוחות הביטחון של הרשות להיות אחראים עליו. החמאס האשים מצידו את הרשות ברצון לגרוף רווחים בגביית המכסים שהיא עלולה לאבד עם פתיחת נמל בעזה בשליטת חמאס. על הרצון העז של חמאס להקים נמל ימי תעיד הצהרתו של ח'ליל אל-חיה, ממנהיגי החמאס "שכל כוחות ביטחון העולם יוכלו לבוא לבדוק מה קורה בנמל".⁹³

היריבות נותנת את אותותיה גם בסוגיית אספקת החשמל. לפי מחמד אבו עמריין, דובר רשות האנרגיה בעזה, הביקוש לחשמל עלה מ-215 מגה ב-2012 ל-450 מגה ב-2016, כשהאספקה המרבית כ-215 מגה וזאת כשהתחנה המקומית עובדת כראוי וכשקווי האספקה מישראל ומצרים תקינים. חמאס הציעה מספר תוכניות תוך התייעצות עם הליגה הערבית ועם הטורקים, לפתור את בעיית אספקת החשמל - לקשור את עזה לקו השמיני בתוכנית החשמל הערבית, או לקו אספקה חדש

מחברת החשמל הישראלית. התוכניות נדחו כשהרשות עמדה על כך שיש להטיל את מס הבלו על יבוא הדלק למפעל המקומי המייצר חשמל.⁹⁴ תושבי עזה הם קורבנות הפילוג.

הוצאות ממשלתיות ושירותים חברתיים - הסימביוזה בין הרשות לבין החמאס

אם השליטה הביטחונית בשתי "המדינונות" מאופיינת בפיצול מוחלט ודיכוי של האחר, כל אחד באזור שליטתו הוא, הרי שבמישור הפיסקלי ומימון השירותים החברתיים והרווחה, הקשרים, או נכון יותר התלות של שלטון חמאס בממשלת עבאס, סבוכה ובעייתית במיוחד. שתי עובדות בסיסיות גורמות לסיבוך ולחידוד היחסים. הסיבוך תוצאה של תלות הממשל החמאסי במימון שמקורו ברמאללה. ממשלת עבאס מוציאה כ-1.4 מיליארד דולר בשנה על משכורות ומימון שירותים בעזה, לעומת הוצאות של ממשלת חמאס שנעו בשיאן בין 300 ל-400 מיליון דולר, כשחצי מהכנסה זו מקורה בסחר דרך מנהרות מצרים-עזה.⁹⁵ רוב הוצאות הרשות קשורות למשכורותיהם של 58,000 עובדי הציבור ה"שובתים" מאז הפילוג, כש-43,764 מתוכם אנשי ביטחון לשעבר בזרועות הביטחון של הרשות.⁹⁶ המתיחות נסובה סביב שליטה במקורות הפיסקליים של הרשות. ממשלת ואנשי חמאס טענו לכל אורך השנים שזכותם לשלוט בכספים הללו לפי היחס המספרי של שתי האוכלוסיות.⁹⁷ זוהי דרישה שגם אם הרשות הייתה מקבלת, לא הייתה יכולה לבצע. כזכור, החלק הארי של הוצאות הרשות מקורו בהסדר גביית המע"מ על-ידי ישראל והשאר רובו ממקורות הסיוע של הקהילייה האירופית וארצות הברית. המשותף לכל הגורמים הללו היא הגדרת חמאס כארגון טרור והמחויבות המשפטית הנובעת מכך למנוע שליטה בכספים המועברים.⁹⁸

כל עוד ממשלת חמאס הצליחה לגבות כמאתיים מיליון דולר כמכס מהסחר במנהרות (וכנראה גם ממימון איראני), היא הצליחה לשלם את המשכורות של כ-20,000 עובדי ציבור אזרחיים חדשים שהיא העסיקה מ-2007, וחשוב עוד יותר, כ-30,000 אלף אנשי ביטחון (בעיקר במוסדות בשליטת משרד הפנים וגדודי עז אל-דין).⁹⁹ ייבוש הגבייה, עם כריתת מפעל המנהרות עקב עלייתו של אלסיסי לשלטון במצרים ביולי 2013, ואי-יכולתה מזה שלוש שנים לשלם משכורות מלאות למעוסקים אלה,¹⁰⁰ אילץ את חמאס לקבל כביכול את מרותה של ממשלת אחדות

שבה לא היה שותף. מצבו של שלטון חמאס הלך והחמיר עקב מבצע צוק איתן בו גדל הפער בין מצבו הפיסקלי החמור לבין הצרכים החברתיים והתשתיתיים הגדלים בעקבות המבצע.

הפן המדיני - המכנה המשותף בין הרשות לבין שלטון חמאס

למרות היריבות הקשה בין הרשות לבין שלטון חמאס בעזה, ישנה תמימות דעים רבה ואף שיתוף פעולה בניגוח המדיניות הישראלית כלפי הפלסטינים ובניסיונות הבלתי פוסקים להטיל ספק בלגיטימציה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

שיתוף הפעולה מתבטא בשדה פוליטי-סמנטי משותף לפחות לגבי מדיניות ישראל ומהותה כמדינה. שליטתה של ישראל ביו"ש נתפסת באתרי המדיה, בדוברות משרדי הממשלה, בנאומים של מנהיגיה של הרשות, קל וחומר בקרב השלטון של חמאס, ככיבוש. צה"ל הוא "צבא הכיבוש" בלבד, המתנחלים הם לרוב "עדרים", הציונות מילת גנאי אם לא גרוע מזה, ישראל היא "האויב" או "מדינת הכיבוש" המעודדת את "פשעי ההתנחלות" ומפעילה "מדיניות של יהודיזציה וטיהור אתני" (سياسة التهويد والتطهير العرقي).¹⁰¹

ישנה תמימות דעים בין שני השחקנים גם לגבי הפניה להשיג חברות בבית הדין הפלילי הבין-לאומי. מושא אבו מרזוק, סגן יו"ר הלשכה המדינית של חמאס, הביע את תמיכת ארגונו למהלכים של הרשות במהלך מבצע צוק איתן, גם אם חברות זו ותביעות שיוגשו עקב כך נגד ישראל בביצוע פשעי מלחמה יחשוף את ארגונו לתביעות דומות.¹⁰² הצעד היה תגובה להצהרתו של הממונה על יחסי החוץ ברשות, ריאד אל-מאלכי, שישראל ביצעה פשעי מלחמה ושהרשות רוצה לתבוע אותה על כך.

באשר לארגון BDS ולהטלת חרם נגד מוצרים, מצב העניינים מסובך יותר. חמאס תומך בתנועה ומטרותיה באופן גורף. אחד מפעילי התנועה הידועים ביותר בבריטניה, הוא מחמד סוואלחה, מחבל נמלט, חבר הארגון מהאינתיפאדה הראשונה שמצא מקלט במדינה זו.¹⁰³ הרשות והמוסדות הקשורים לה כגון אש"ף ופת"ח מסויגים יותר: הכלל הוא שהם תומכים בחרם מוצרי מפעלים ישראלים ביו"ש.¹⁰⁴ עבאס אף

הצהיר באופן מפתיע בביקור לדרום אפריקה ב-2013 שהוא מתנגד לחרם גורף נגד מוצרים ישראלים. אך בהצהרה משותפת של שגרירות פלסטין ותנועת BDS בדרום אפריקה עקב פרסום הצהרות אלו, הנימה הייתה שונה:

ארגון שחרור פלסטין ומדינת פלסטין אינם מתנגדים לארגון BDS (חרם, משיכת השקעות והטלת סנקציות) מטעם החברה האזרחית הפלסטינית נגד ישראל. בעלי תפקיד פלסטינים ומנהיגים מוקירים ומאשרים את הזכות של החברה האזרחית הפלסטינית ליזום מבצעי BDS מקומיים וגלובליים נגד ישראל כאמצעי להשיג את הזכויות המוקנות של העם הפלסטיני ובראשן הזכות להגדרה עצמית.¹⁰⁶

כמו כן, ההצהרה הזכירה שפעמיים, נציג מטעם פת"ח ונציג מטעם אש"ף בעבר הדגישו את תמיכת הרשות בארגון.

סיכום ומסקנות

במשולש היחסים בין ישראל, הרשות ושלטון חמאס בעזה, סבוך ככל שיהיה, יד ישראל על העליונה משתי סיבות מהותיות - כוחה הפוליטי, הכלכלי והצבאי העדיף על פני יריבותיה במשולש ומשום ששתי יריבותיה אויבות זו לזו אולי במידה אף גדולה יותר מאשר הן אויבות את ישראל. הדברים בוודאי נכונים לגבי הרשות ותפיסת האיום שלה כלפי שלטון חמאס. לשתי סיבות אלו מצטרפת סיבה שלישית ארעית יותר - המצב הגאו-אסטרטגי באזור כפי שהתהווה בחמש השנים האחרונות, התורם להגברת הפער בין ישראל לבין שתי הצלעות האחרות של המשולש. ההתמקדות בסוגיה הפלסטינית פוחתת ככל שזירות אחרות ומאבקים רגיונליים אחרים באזור מתעצמים. אופי השלטון של מצרים כיום, הנאבק נגד האחים המוסלמים, תנועת האם שממנה צמח חמאס, המבוכה של תנועה סונית כחמאס עקב קשריה עם איראן בזירה ערבית שנחושה יותר מאי פעם להילחם במעורבותה של איראן באזור, מחלישים את חמאס ושלטונו ובמידה פחותה יותר את הרשות. אין פלא שהחמאס נוצר את נשקו נגד ישראל בשנתיים האחרונות כפי שלא עשה מאז ההתנתקות.

האינטרס הישראלי לגבי המשולש טמון במימוש היעדים הבאים: לפצל את הזירה הפלסטינית, למוסס את הכעס בעידוד פיתוח כלכלי ורווחה ובו בעת להגיב

בהסלמה מבוקרת, אם יש צורך בכך, במטרה ארוכת טווח ללמד את חמאס להשלים עם קיומה של ישראל.

ארגז הכלים למימוש מטרות אלו קיים. אחד הכלים החשובים הוא ההסכם הכלכלי שנחתם ב-1994, בו הוסכם כי ישראל גובה את המע"מ על הייבוא לרשות ולעזה, מקור ההכנסה המהווה את המקור הפיסקאלי הראשי של הרשות. מנגנון פשוט זה מהווה מנוף לחץ חשוב על הרשות. בהקשר הכלכלי הרחב יותר, אותו הסכם יוצר שוק משותף שהיתרונות הכלכליים לישראל ברורים. ההסכם משמר את השטחים כשוק חשוב לתעשייה ולספקי שירותים בישראל, למימוש סדרי גודל במיוחד בתעשייה המסורתית ובכך לרווחיות חברות אלה. הצבענו גם על ההשלכות החברתיות של ייצור ושינוע מוצרים אלה. ככלל, אפשר לומר שנתח גדול מהסיוע לפלסטינים מממן את הסחר הזה.

שיתוף הפעולה הביטחוני עם הרשות קריטי לביטחון ישראל ואזרחיה כפי שמוכיחות תוצאות הגל האחרון של הטרור. למרות שרמת המוטיבציה זהה לזו שבאינתיפאדה השנייה, הרי שהקטלניות של הגל הייתה עשירית ממנה. חלק מההסבר טמון במדיניות החדירה היום יומית שמבצעת ישראל ביו"ש, אבל גם שיתוף הפעולה הביטחוני בין ישראל לבין הרשות תרם לכך. יתרה מכך, שיתוף פעולה זה משמר את המתוחות והאיבה בין הרשות לבין שלטון חמאס ובכך תורם למימוש שימור הפיצול בין הרשות לבין שלטון חמאס בעזה. הפיצול הפוליטי בין שתי צלעות המשולש מהווה מכשול בקרב שחקנים רגיונליים ובין-לאומיים הרוצים לכפות על ישראל הסדרים בלתי רצויים לה.

ההסלמה הצבאית שהפעילה ישראל בעשור האחרון בזירה העזתית, ביוזעין או שלא ביוזעין, מהווה כלי חשוב למימוש מטרותיה ולחפות על כישלון הנסיגה מעזה והכלתה. ההרס במבצע צוק איתן היה גדול בהרבה מההרס במבצע עופרת יצוקה, חמש שנים וחצי קודם לכן. במידה מסוימת, ההסלמה גם אפיינה את הנעשה ביו"ש, לפחות ברמה הטקטית, כשהתגלתה נכונות רבה יותר מצד ישראל בגל האחרון להשכים ולהרוג את הבא להורג. מדיניות הסלמה מוצדקת בתנאים של א-סימטריה במאזן הכוח בין יריבים וחשוב מכך בא-סימטריה בפגיעות. נאמר על ישראל רבות שהיא פגיעה אסטרטגית בשל צפיפות האוכלוסין, קוטן הטריטוריה והעדר עומק אסטרטגי. זה נכון, אבל אפשר לומר בנקל ששלטון חמאס סובל

עוד יותר מהעדר עומק אסטרטגי. חמאס למד על בשרו עד כמה פגיעה החברה העזתית, על העדר עומק אסטרטגי ועל הא-סימטריה בהפעלת הכוח כשורב הטילים שירה פספסו את מטרתם או יורטו על-ידי מערכת כיפת ברזל. לעומת זאת, ההתקפות של חיל האוויר פגעו ביעדן. נכון שלא היה בהתקפות אלה כדי לעצור ואף לא בכדי להפחית את קצב הירי, אבל הכאב המצטבר נתן את אותותיו על החברה בעזה בעת ולאחר המבצע והיא בתורה הפעילה לחץ בלתי פוסק על ההנהגה לנצור את הנשק.

ההתנסות של ישראל עם שתי הצלעות כאחת מראות עד כמה חשובה קיומה של שליטה ישראלית בשטח, והעלות הגבוהה של הנסיגה מהשטח. הנסיגה החלקית מעזה ב-1994 והנסיגה המלאה 11 שנה לאחר מכן, מוכיחה מה הייתה עלותה. ישראל גייסה עשרות אלפי חיילים במבצע צוק איתן כדי לחדור קילומטרים ספורים לתוך עזה כשלפני תהליך אוסלו היה מספיק לשלוח ג'יפ סיור וקומנדקר להגיע למחנה שאטי שנמצא בעומקה של עזה. ביהודה ושומרון, מאז הכיבוש מחדש והחזירות הבלתי פוסקות עקב חומת המגן, ירד מספר קרבנות הטרור ממאות לעשרות בודדות ואף פחות מזה. בהתחשב במערך התעשייתי והמחקרי המפותח יותר ברשות מאשר בעזה, החימוש של גורמים עוינים לאחר כל נסיגה ישראלית תהיה קטלנית עוד יותר מאשר עלות הנפגעים עקב הנסיגה בעזה.

לבסוף, ההתנסות של ישראל בתוך המשולש מדריכה מה צריכה להיות המדיניות כלפי צלעות אלה בהמשך, במיוחד מול הרשות שעומדת לקראת מאבק הירושה סביב מחמוד עבאס. ישראל צריכה לבכר את המנהיגות הביטחונית ברשות, לאפשר פיצול של שליטה למשל בין שומרון ויהודה (כשהמשולש הופך למלבן ואף יותר מכך) ולמנוע בכל מחיר, שליטה של חמאס באזור חברון בית-לחם. המכנה המשותף לכל תצורה של שלטון בשטח הוא יכולת וביצוע חדירה של צה"ל והשב"כ לכל מקום ומניעת יצירת מקלטי פעולה בשטחי הרשות.

הערות

- 1 http://www.btselem.org/hebrew/statistics/first_intifada_tables
- 2 Hillel Frisch, "Motivation or Capabilities? Israeli Counterterrorism against Palestinian Suicide-bombings and Violence," *Journal of Strategic Studies*, 29, 5 (October 2006), pp. 844-5.
- 3 אלאיים, 9 אוקטובר 2002, Al Mezan Calls for Immediate Cancellation of the Sorrowful Incidents in Gaza, October 9, 2002, <http://www.mezan.org/en/index.php/post/2278/I+Mezan+Calls+for+Immediate+Cancellation+of+the+Sorrowful+Incidents+in+Gaza>
- 4 ליתר פירוט על האלימות בין זרועות הביטחון והרשות ראה ספרי, *The Palestinian Military: Between Militias and Armies* (London: Routledge, 2008), pp 109-13.
- 5 לפירוט יתר, ראה שם, פרק 8.
- 6 Hillel Frisch, "Debating Palestinian Strategy in the al-Aqsa Intifada", *Terrorism and Political Violence* 15,2 (Summer 2003), pp. 64-7.
- 7 *The Palestinian Military: Between Militias and Armies*, chapter nine.
- 8 Countdown to Statehood: Palestinian State Formation in the West Bank and Gaza (Albany: State University of New York Press, 1998), p. 124.
- 9 שם, עמ' 120-121.
- 10 על היווצרות פיקוד הביניים של פתח באינתיפאדה הראשונה, ראה מאמרי, "The Palestinian Movement: The Middle Command," *Middle Eastern Studies*, vol. 29, no. 2 (April 1993), pp. 254-274.
- 11 Gaza-Jericho Agreement, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Gaza%E2%80%93Jericho_Agreement; Agreement on Gaza Strip and Jericho Area, 04 May 1994, Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/agreement%20on%20gaza%20strip%20and%20jericho%20area.aspx>
- 12 Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II) (September 28, 1995), <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/interim.htm>
- 13 Protocol Concerning the Redeployment in Hebron, Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Protocol_Concerning_the_Redeployment_in_Hebron
- 14 Quartet Roadmap to Israeli-Palestinian Peace, September 17, 2002, <http://www.mideastweb.org/quartetrm1.htm>
- ראו, Oren Barak, The Failure of the Oslo Peace Process, 1993-2000, *Journal of Peace Research*, (2005) 46,6: 719-736.
- 15 סוגיית המים בין ישראל והפלסטיניים, רשות המים, מדינת ישראל, מרץ 2009, עמ' 10-12.

16 גיל-עד נועם, 2012, פניית הפלסטינים לאו"ם להכרה במדינה פלסטינית: ניתוח משפטי-מדיני מחקרי, מכון ירושלים לחקר ישראל מס' 419.
<http://www.jiis.org.il/.upload/palestinian%20state.pdf>

Situation in Palestine, <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/9B651B80-17-EC43-4945-BF5A-FAFF5F334B92/284387/SituationinPalestine030412ENG.pdf>

General Assembly Votes Overwhelmingly to Accord Palestine 'Non-Member 18 Observer State' Status in United Nations, GA/11317, 29 November 2012, <http://www.un.org/press/en/2012/ga11317.doc.htm>

19 עדו רוזנצווייג, הרשות הפלסטינית כמדינה משקיפה באו"ם - ניתוח והשלכות, המכון הישראלי לדמוקרטיה '27 באוקטובר 2012 <http://www.idi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%94%D7%A8%D7%A9%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%A4%D7%9C%D7%A1%D7%98%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%AA-%D7%9B%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%94-%D7%9E%D7%A9%D7%A7%D7%99%D7%A4%D7%94-%D7%91%D7%90%D7%95%D7%9D-%E2%80%93-%D7%A0%D7%99%D7%AA%D7%95%D7%97-%D7%95%D7%99/%4%D7%A9%D7%9C%D7%9B%D7%95%D7%AA>

Non-Member States, <http://www.un.org/en/sections/member-states/non-member-states/index.html>

21 אורי דקל, "חישוב מסלול מחדש" - תוכנית מדינית לזירה הפלסטינית, INSS, עמ' 41.
www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/20-20פלסטינים.pdf

22 עדו רוזנצווייג, הרשות הפלסטינית כמדינה משקיפה באו"ם - ניתוח והשלכות.

23 עמיחי כהן וטל מימורן הרשות הפלסטינית ובית המשפט הפלילי הבינלאומי, 11 ינואר 2015, המכון הישראלי לדמוקרטיה http://www.idi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/the_palestinian_authority_and_the_international_criminal_court

Israeli-Palestinian peace talks, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/2013%E2%80%9314_Israeli%E2%80%93Palestinian_peace_talks

25 אורי דקל, שם, עמ' 40-41.

<http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%90%D7%95%D7%93%D7%99%20-%20%D7%A4%D7%9C%D7%A1%D7%98%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%9D.pdf>

26 מדינות הייצוא העיקריות, 2015, http://www.cbs.gov.il/www/presentations/16_16_013mazusd.pdf

ד"ר טלי רגב, נייר מדיניות: מהו המתווה הכלכלי המיטבי בין ישראל לרשות הפלסטינית? 26 יוני 2014, עמ' 11, portal.idc.ac.il/he/schools/economics/programs/ugrad/.../15.pdf, Trade links between Israel and the Palestinian Authority, Figure 2, p. 7. 27 www.boi.org.il/he/NewsAndPublications/PressReleases/.../Israel-Palestinian%20trade

28 חגי עמית, את המנהרה הכלכלית בין עזה לישראל אף אחד לא יכול לפוצץ, 2, Markerweek, אוגוסט, 2014, www.themarker.com/markerweek/1.2393898

29 ד"ר טלי רגב, נייר מדיניות: מהו המתווה הכלכלי המיטבי בין ישראל לרשות הפלסטינית? 26 יוני 2014, עמ' 7, portal.idc.ac.il/he/schools/economics/programs/ugrad/.../15.pdf

30 אחמד אבו קמר, אלעמאל הפלסטיניון פי ישראל תחת מקצלת אלענצריה, *רסאלהנט*, יוני 31, 2016. [http://alresalah.ps/ar/post/145157/العامل-الفلسطينيون-في-\(إسرائيل\)-تحت-مقصلة-العنصرية](http://alresalah.ps/ar/post/145157/العامل-الفلسطينيون-في-(إسرائيل)-تحت-مقصلة-العنصرية)

31 *Labor Force Survey Annual Report 2014*, p. 31 <http://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2120.pdf>

32 דפנה ברמלי, 150 אלף פועלים פלסטינים עובדים בישראל - שיא של 30 שנה, *גלובס*, 26 יוני 2015. <http://www.globes.co.il/news/docview.aspx?did=1001047463>

33 ש.מ.

34 ש.מ.

35 Sami Miaari, Asaf Zussman and Noam Zussman (2012), Ethnic Conflict and Job Separations, *Journal of Population Economics* 25, 2: 425-6.

36 ההמרה נעשתה על-פי השער הממוצע שמופיע באתר ה-IRS האמריקני ל-2015 שעמד על 4.05 שקל לדולר אמריקני. ראה, <https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/yearly-average-currency-exchange-rates>

37 קראר בקאנון רקם (2) לשנת 2015 מילאדיאן בשאן אלמוזאנה אלעאמה לשנת 2015 מילאדיאן, ע' 2. לגבי נתוני התמ"ג, ראה נתונים של הלשכה הסטטיסטית הפלסטינית https://www.google.co.il/search?sourceid=navclient&aq=&oq=GDP+of+Pale&ie=UTF-8&rlz=1T4ADFA_enIL488IL489&q=gdp+of+palestine+2015&gs_l=hp..1.0l3j0i22i30l2.0.0.2.2369671.....0.GrX4rtBXLZo

38 Palestinian Central Bureau of Statistics, *Labor Force Survey 2013* (Q1), p. 11, <http://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2120.pdf>

39 Iyad Qatrawi, Tens of thousands of Palestinians on verge of retirement, but why? *Palestine Pulse*, August 21, 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/08/palestine-austerity-measure-early-retirement-salaries-pa.html#ixzz4EGxJ0e3O>

40 קראר בקאנון רקם' שם, ע' 7.

Palestinian Central Bureau of Statistics, *Labor Force Survey 2013* (Q1), p. 11.

41 ראייה חזקה לכך היא מאורעות פתיחת מנהרת הכותל בספטמבר 1993 שבהן למרות הריגתם של 13 חיילי צה"ל במצבים רבים של מצור ונחיתות מספרית מובהקת, נמנע צה"ל מלחדור לתוך הערים בשטח A. ראה להמחשה דרמטית "אירועי מנהרת הכותל- קרב החילוץ של גדוד 51 ברמאללה. 20 שנים אחרי: מאת אל"מ במיל' יובל בזק", 2 אוגוסט 2005, <http://www.fresh.co.il/vBulletin/showthread.php?t=403998>

42 ארבע שנות עימות אלים בין ישראל לפלסטינים - סיכום ביניים, המרכז למורשת המודיעין, http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_286/H_286_1305340511.pdf

43 חזי שטרנליכט, "גם ב-2015: נמשכת ההאטה בצמיחה במשק, "ישראל היום", 31.12.2015 <http://www.israelhayom.co.il/article/343899>

44 ש.ם.

45 עבד אלנאצר עוני פרואנה, "חסאד אל-עאם המנסרם - 2007", <http://www.palestinebehindbars.org/hassad2007.htm>

46 חסאד פלסטין 1486-2015, שבכת פלסטין לל-חואר, www.paldf.net

47 עדות אחרונה לכך היא חיסולו של מחמד פקיה, איש חמאס בצורף שרצח את הרב מיכאל מרק בסוף יוני 2016. ארבע שבועות לאחר מכן ניהל פקיה קרב של שבע שעות מול כוחות צה"ל ללא מעורבות אנשי ביטחון פלסטיניים לדאבונם של אנשי חמאס. ראו כתבה באלרסאלה ללמיס אלהמץ, אלסלטה תרכת אלפקיה ווחדאן פי מואגהת אלאחתלאל, 28 יולי, 2016 <http://alresalah.ps/ar/post/145024>

48 "תקירי: אלסלטה אלפלסטיניה תמנע אל-תזאהור צ'ד אלאחתלאל", פלסטין, 6 אוקטובר 2015, <http://felesteen.ps/details/news/148609/السلطة الفلسطينية تمنع التظاهر ضد الاحتلال>

49 ש.ם, עמ' 7. שבעה חודשים למתקפת הטרור, עמ' 6-7.

50 שאול קמחי ושמואל אבן, מי הם מתאבדי הטרור הפלסטיניים (תל אביב: מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, נובמבר 2004), עמ' 7-8.

51 ארבע שנות עימות אלים בין ישראל לפלסטינים - סיכום ביניים, המרכז למורשת המודיעין, http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_286/H_286_1305340511.pdf

Hillel Frisch, "Motivation or Capabilities? Israeli Counterterrorism against Palestinian Suicide-bombings and Violence," *Journal of Strategic Studies*, 29, 5 (October 2006), pp. 844-5.

Results of Palestinian Public Opinion Poll No. 52 3-5 May 2016, Center for Opinion Polls and Survey Studies, An-Najah National University.

Barak Ravid and Jack Khoury, Israel, Palestinians Make Progress in Talks to Limit Military Activity in West Bank Cities, Haaretz, April 6, 2016, <http://www.haaretz.com/israel-news/premium-1.712978>

55 כך סיכם בוגי יעלון בראיון בסוף יולי 2016, ראה, <http://alresalah.ps/ar/post/145028> <http://www.alanbhar.com> <http://www.alanbhar.com>

List of Palestinian rocket attacks on Israel, 2002–06, Wikipedia, 56
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Palestinian_rocket_attacks_on_Israel,_2002%E2%80%9306; https://en.wikipedia.org/wiki/Palestinian_rocket_attacks_on_Israel

57 המחשה מצוינת למטרותיה ההתקפיות של חמאס לאחר נסיגת צה"ל, כפי שזה השתקף בירי טילים, אפשר למצוא ב-Uzi Rabin, *The Missile Threat from Gaza: From Nuisance to Strategic Threat*, pp. 1920.

Mideast Security and Policy Studies No. 91, The Begin-Sadat Center For Strategic Studies
<http://besacenter.org/wp-content/uploads/2011/12/MSPS91.pdf>

58 כאן המקום להטיל ספק בדיווחים הכלכליים בפגיעה הכלכלית באינתיפאדה השנייה. מחקרים מקור-כלכליים מצביעים על ירידה חדה בתמ"ג, במיוחד בגדה המערבית, אבל דו"ח של האו"ם על צריכת חשמל בשטחים מ-2007 מצביע על גידול שנתי של 6.4 אחוז בשנים 1999-2005 ובעזה כבעשרה אחוז! איך ייתכן ירידה בתמ"ג ודיבורים על פגיעה ברווחה הכלכלית כשצריכת חשמל גדלה? הלא משתמשים במשתנה צריכת חשמל כפרוקסי לגידול כלכלי בהעדר נתונים אחרים ראו, *West Bank and Gaza Energy Review Report No. 39695-GZ., Sustainable Development – Middle East and North Africa Region, UNDP, May 2007, p. 2*.

אותו פער מתייחס לאומדות הצריכה לגבי עזה. למשל, ב-2012, משרד מתאם הפעולות בשטחים העריך את הביקוש לחשמל ב-315 מגווט וכעבור ארבע שנים בלבד, הערכות הגיעו ל-450, מעל לעשרה אחוז בשנה וכל זאת לאחר סבב המלחמה ב-2012 ומבצע עופרת יצוקה. ראו

Information Overview: Electricity in the Gaza Strip, 19 November 2012, Minister of Defence: Coordination of Government Activities in the Territories, www.cogat.idf.il/Sip_Storage/FILES/5/3635.pdf; Rasha Abou Jalal, Gaza's electricity crisis sheds light on gap between social classes, www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/.../gaza-solar-energy-electricity-crisis.html

59 מזל מועלם, "הגדר הטובה של עזה", *הארץ*, ה-23 באפריל 2002.

60 מעריב אונליין, ה-18 במרס 2001; *מעריב אונליין*, 2 במרס 2001.

61 *מעריב אונליין*, ה-10 בינואר 2002.

62 הנתונים מ-<http://info.jpost.com/C002/Supplements/CasualtiesOfWar>

63 ראה בהרחבה, מאמרי "Strategic Change and Terrorist Movements: Lessons from Hamas," *Studies in Conflict and Terrorism* 32, 12 (December 2009), pp. 1-18.

64 עמדת המדינה בבג"ץ החלטה ב/34 - מדיניות ישראל מול עזה אישור עמדת המדינה בבג"ץ. בג"ץ 9132/07 אלבסיוני ואח' נ' ראש הממשלה ואח', בנושא אספקת הדלק והחשמל לרצועה. בג"ץ 4258/08 - גישה ואח' נגד שר הביטחון.

65 [/http://gisha.org/he/graph/5628](http://gisha.org/he/graph/5628)

66 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Palestinian_rocket_attacks_on_Israel,_2009as_of_the_6th_of_June_2015

67 הנתונים חושבו מהאתרים הבאים: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Palestinian_rocket_attacks_on_Israel,_2014; https://en.wikipedia.org/wiki/Palestinian_rocket_attacks_on_Israel

68 חדשות הטרור והסכסוך הישראלי-פלסטיני (29 ביוני- 5 ביולי 2016), ע' 10, מרכז המידע למודיעין וטרור על של אלוף מאיר עמית, <http://www.terrorism-info.org.il/he/article/21030>

69 עוזי רבין, ההגנה האקטיבית של ישראל במבצע "צוק איתן", עיונים בביטחון המזרח התיכון מס' 111, מרכז בס"א לעניינים אסטרטגיים, ינואר, 2015, עמ' 27-30.
<http://besacenter.org/mideast-security-and-policy-studies/israels-air-missile-defense-2014-gaza-war>

70 ראו גם מאמרה של אורית פרלוב, "האם חמאס מחשב את קיצו לאחור? מתוך השיח ברשתות החבריות בזירה הפלסטינית ובעולם הערבי", בתוך צוק איתן: השלכות ולקחים, ענת קורץ ושלמה ברום, עורכים, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2014, עמ' 99-100. <http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/%D7%A6%D7%95%D7%A7%20%D7%90%D7%99%D7%AA%D7%9F%20%D7%9E%D7%A2%D7%95%D7%93%D7%9B%D7%9F%20%20XX%20%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%99.pdf>

71 פרלוב מדגישה שהציבור הערבי לא יצא לרחוב ביו"ש ואף בעזה וכל שכן בירדן ומצרים שבהן שררו כעס על האחים המוסלמים, עמ' 100-103.

72 <https://www.google.com/trends/explore?date=all&q=%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A9%20%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86>

73 אמיר בוחבוט, "כשהאויב מגיח מאחור: האיום החדש על לוחמי צה"ל ליד עזה", 24 ביולי 2016, <http://news.walla.co.il/item/2981356>. המאמר סוכם באל-רסאלה, העיתון המקורב לחמאס באותו יום. ראה, تهديد جديد يحدق بجيش الاحتلال على حدود غزة, אל-רסאלה, 24 יולי 2016, <http://alresalah.ps/ar/post/144800/تهديد-جديد-يحدق-بجيش-الاحتلال-على-حدود-غزة>

74 רצח שלושת הנערים, וויקיפדיה, https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A8%D7%A6%D7%97_%D7%A9%D7%9C%D7%95%D7%A9%D7%AA_%D7%94%D7%A0%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9D#.D7.9E.D7.91.D7.A6.D7.A2_.22.D7.A9.D7.95.D7.91.D7.95_.D7.90.D7.97.D7.99.D7.9D.22

75 List of Palestinian rocket attacks on Israel, 2014, List of Palestinian rocket attacks on Israel, 2014, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Palestinian_rocket_attacks_on_Israel,_2014#February-07-2015 في ذكرى الحرب: عامٌ على «العصف المأكول» <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=117437608>

76 חגי עמית, "את המנהרה הכלכלית בין עזה לישראל אף אחד לא יכול לפוצץ", 2 אוגוסט 2014, www.themarker.com/markerweek/1.2393898. *Markerweek*

77 <http://www.themarker.com/markerweek/1.2393898>
<http://gisha.org/graph/2387?datares=monthly>; <http://www.cogat.mod.gov.il/he/Gaza/Pages/economysectiongaza.aspx>

78 ש.ם.

79 חגי עמית, ש.ם.

80 ליאור גוטמן ודני רובינשטיין, "ישראל התנתקה מעזה אבל עזה לא התנתקה מישראל", כלכליסט, <http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3635955,00.html>, 14.07.14

81 ש.מ.

Hovdenak (ed.), p.11 82

Hovdenak (ed.), p. 12 83

84 אולי העדות הטובה ביותר לכך יצאה מפיו של ע'אסאן אל-שכעא, איש פתח ובין נכבדי שכמ שהחמיא ליכולתו של חמאס להשליט סדר בעזה ב-2007 לעומת מצב העניינים השורר לדעתו היום בשכמ. ראו, Pinhas Inbari, *The Fraying of the Palestinian Entity in the West Bank*, Jerusalem Center for Public Affairs, August 2016, <http://jcpa.org/the-fraying-palestinian-political-entity-in-the-west-bank/fate-nablus-shechem-anarchy-prevails>

85 التوجيه السياسي يفتتح برنامج صناعات المجدل لتب السامي <http://www.moi.gov.ps/news/107391>

86 ראו למשל, אחמד עראם, תווג'יה ח'אניוס יחתתם דוורס "פקה אלסיאסה אלשרעיה" ללאמן ואלחמאיה, 28 ליולי 2016,

<http://www.moi.gov.ps/news/107152/%D8%AA%D9%88%D8%AC%D9%8A%D9%87-%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%8A%D9%88%D9%86%D8%B3-%D9%8A%D8%AE%D8%AA%D8%AA%D9%85-%D8%AF%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D9%81%D9%82%D9%87-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B1%D8%B9%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%A3%D9%85%D9%86->

87 מחמד נצאר, תווג'יה אלשמאל ינ'ט'מ לקאיה סיאסי למנתסבי אלאג'הזה אלאמניה באלשמאל, <http://www.moi.gov.ps/news/106991/%D8%AA%D9%88%D8%AC%D9%8A%D9%87-%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%85%D8%A7%D9%84-%D9%8A%D9%86%D8%B8%D9%85-%D9%84%D9%82%D8%A7%D8%A1-%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D9%8B-%D9%84%D9%85%D9%86%D8%AA%D8%B3%D8%A8%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AC%D9%87%D8%B2%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D9%86%D9%8A%D8%A9>

<http://www.moi.gov.ps/Page.aspx?page=content&id=2> 88

89 אלסירה אלת'אתיה למעלי אלזויר,

<http://www.moi.gov.ps/Page.aspx?page=content&id=13>

90 "ביסיו: אלוואתב פי מוודעה וותסעא לי תוופיר דפעאת לימוואצ'פי חמאס", אלקדס, 30 אוגוסט, 2014. סגן שר הכלכלה (איש חמאס), יוסף אל-כיאלי ציין שהועסקו 23,600 פקידים אזרחיים באתר משרד הכלכלה הרשמי (של חמאס). ראה "אלמאליה: צרף אל רוואתב ל-23,600 מוואצ'ף מדני,

<http://www.mof.gov.ps/2014-04-23-09-37-13-موظف-ممني/2360> - 2014-04-23-09-37-13-موظف-ممني
 אבן ראמי נצראללה, רה"מ של ממשלת האחדות ציין שמדובר ב-54,000 מועסקים שמתוכם 31,400 היו מועסקים "צבאיים". ראה "אלחמדאללה: חכמתים לפשלו ולאוקפת חמאס על אח'טת ליקטען שוטן כיל מצאלחה", אלשרק אלואוסט, 13 יולי, 2015, <http://aawsat.com/home/article/406056>

91 אפילו הקהילייה האירופית התערבה במחלוקת כשבקיץ 2015 הציעה שר ימי עם נמל לרנקה היוונית קפריסאית. ראו את הצעתה של הקהילייה האירופית כפי שדווח על ידי אליאור לוי, "הצעה אירופית: מעבר ימי מקפריסין לעזה", *ynet*, 8 באוגוסט 2015, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4556523,00.html> articles/0,7340,L-4556523,00.html
 לציון שהרעיון של בניית הנמל קדם למבצע צוק איתן בהרבה.

92 אחמד אלכומי, אלמקאסה אלד'ריביה ותחריר חמאס אסבאב רפד' אלשלטה מינאא בע'זה, *רסאלהנט*, 2 מאי 2016, <http://alresalah.ps/ar/post/140230>

93 ח'אלד עבד אלמנעם, מינאא ע'זה..רפד' מצרי וח'דאע' תרכי ותראג'ע צהיוני, אלבלדיל, 29 בפרואר 2016, http://elbadil.com/2016/02/29/%D9%85%D9%8A%D9%86%D8%A7%D8%A1-%D8%BA%D8%B2%D8%A9-%D8%B1%D9%81%D8%B6-%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%8A-%D9%88%D8%AE%D8%AF%D8%A7%D8%B9-%D8%A-A%D8%B1%D9%83%D9%8A-%D9%88%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%AC%D8%B9-%D8%B5/http://arabic.sputniknews.com/arab_world/20160301/1017699507.html

94 הניה: קדמנא אלעדיד מן משארע לאנהאא אזמת אלקהרבאא ואלסלטה רפד'הא, *רסאלאנט*, 7 מאי 2016, <http://alresalah.ps/ar/post/140532/> - /إنهاء-ازمة-الكهرباء-والسلطة-رفضتها

95 Sayigh, "Serving the People...", p.3

96 מחמוד פוודה, עסכריו ע'זה ישראלין פרס אלעאטלין ען אלעמל, *רסאלאנט*, 19 מאי 2016 <http://alresalah.ps/ar/post/141296/> - /عسكريو-غزة-المستكشفون-يسرقون-فرض-العاطلين-عن-العمل

97 "Al-Malia" Tu'aqid: 47 bil-Mi'a min al-Muwazana Tadhhab li-Salih Ghazza Al-Quds, January 5, 2014.

98 המגבלות על מימון חמאס חלות גם על העשירה במדינות ערב, קטר. בראשית אוגוסט, היא הודיעה על נכונותה לשלם משכורות ל-23,800 פקידים אזרחיים בלבד למגינת לבה של המנהיגות של חמאס. אין ספק שהמגבלה נובעת מחשש של קטר להסתבך בסנקציות של קשרי בנקאות בארה"ב. ראו, אלמאליה בעזה: צרף אלמנחה לאקטריה ופק אלאליה אלמעמדה עאם 2014, 3 יולי 2016, <http://alresalah.ps/ar/post/145182/> - /المالية-تغز-صرف-المنحة-القضري-توقف-الآلية-المعتمدة-عام-2014
 נורו אלדין צאלח, אלמנחה הקטריה תת'ירו אממאל ומח'אוון מווצ'פי עזה, 3 יולי 2016, <http://alresalah.ps/ar/post/145354>.

99 על הנושא בהרחבה, ראה

Hillel Frisch, *Hamas: A Social Welfare Government or War Machine?* (BESA, 2015), pp. 23-24. <http://besacenter.org/mideast-security-and-policy-studies/9483/>

100 ד"ר זיאד ת'אבית, אנג'אזאת וזארת אלתעלים פי צ'ל חכומת אל-וופאק אל-וטני (1) פלסטין, 7 אוגוסט 2016,

إنجازات-وزارة-التعليم-في-ظل-حكومة- /170333/news/details/ps/felesteen.
<http://felesteen.ps/details/news/170333/إنجازات-وزارة-التعليم-في-ظل-حكومة->
<http://www.alfatah.ps/html>

101 רוב הביטויים הללו כלולים בידיעה לקונית ופרוזאית על החלטות הוועד הפועל של אש"ף שהופיע בגל *חייאת אלג'זירה*, העיתון הרשמי למחצה של הרשות, ב-8 לאוגוסט, 2016,
http://www.alhaya.ps/ar_page.php?id=19a9b38y26909496Y19a9b38

102 Hamas Voices Support for Membership of 'Palestine' in ICC, *Jerusalem Post*, August 28, 2014, <http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Hamas-decides-on-backing-PA-in-bid-to-join-ICC-372009>

103 Dan Diker, The World From Here: Hamas and BDS, *Jerusalem Post*, March 4, 2014, www.jpost.com/Opinion/.../The-world-from-here-Hamas-and-BDS-344303

104 Boycott, Divestment and Sanctions, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Boycott,_Divestment_and_Sanctions

Recent BESA Center Publications

Mideast Security and Policy Studies

- No. 113 Obama, The Reluctant Realist, *Steven R. David*, June 2015
- No. 114 Israel's Role in the Struggle over the Iranian Nuclear Project, *Yossi Kuperwasser*, June 2015
- No. 115 Deterrence Campaigns: Lessons from IDF Operations in Gaza, *Moni Chorev*, October, 2015 (Hebrew), March 2016 (English)
- No. 116 Hamas: A Social Welfare Government or War Machine?, *Hillel Frisch*, November 2015
- No. 117 The Mediterranean as a Strategic Environment: Learning a New Geopolitical Language, *Eran Lerman*, February 2016
- No. 118 The ISIS Challenge in Syria: Implications for Israeli Security, *Hillel Frisch*, May 2016
- No. 119 Indian Responses to Israel's Gaza Operations, *S. Samuel C. Rajiv*, May 2016
- No. 120 The Return of the Russian Bear to the Middle East, *Shay Har-Zvi*, May 2016 (Hebrew)
- No. 121 Trends in US Congressional Support for Israel, *Amnon Cavari with Elan Nyer*, June 2016
- No. 122 Implications of US Disengagement from the Middle East, *Efraim Inbar*, June 2016
- No. 123 The Oslo Disaster, *Efraim Karsh*, September 2016
- No. 124 The Game of Camps: Ideological Fault Lines in the Wreckage of the Arab State System, *Eran Lerman*, September 2016
- No. 125 Medium-Intensity Threats: The Case for Beefed-Up IDF Ground Forces, *Eado Hecht and Eitan Shamir*, October 2016 - online only
- No. 126 The Libyan Tragedy and Its Meaning: The Wages of Indecision, *Eran Lerman*, December 2016
- No. 127 North Korea and the Middle East, *Alon Levkowitz*, January 2017
- No. 128 The IDF's Small Wars, *Efraim Inbar ed.*, February 2017 (Hebrew)
- No. 129 Withdrawal or Annexation? Israel's Inelegant Options in Judea and Samaria, *Yaakov Amidror*, February 2017 (Hebrew)
- No. 130 The Kurds in a Volatile Middle East, *Ofra Bengio*, February 2017
- No. 131 Qatar: The Limits of Nouveau Riche Diplomacy, *Gil Feiler and Hayim Zeev*, April 2017
- No. 132 Are Lone Wolves Really Acting Alone? The Wave of Terror 2015- 2008, *Shaul Bartal and Hillel Frisch*, May 2017 (Hebrew) - online only
- No. 133 Saudi Arabia, the Gulf, and the New Regional Landscape, *Joshua Teitelbaum, ed.*, May 2017
- No. 134 Rethinking the Six-Day War, *Efraim Karsh, Gabriel Glickman, and Efraim Inbar*, June 2017
- No. 135 Washington and Moscow: Confrontation or Cooperation? *Jiri Valenta and Leni Friedman Valenta*, June 2017
- No. 136 Foreign Investment in Israel's Strategic Industrie, *Efraim Chalamish*, July 2017
- No. 137 A Dense Triangle: Israel, Hamas-Gaza and the Palestinian Authority, *Hillel Frisch*, July 2017

Policy Memorandum

- No. 8 Perfect Storm in the Middle East, *Yaakov Amidror*, June 2015 (Hebrew), July 2015 (English)
- No. 9 Israel-Greece Relations, *Arye Mekel*, September 2015 (Hebrew)
- No. 10 Space Wars, *Aby Har-Even*, May 2016 (Hebrew)

Colloquia on Strategy and Diplomacy

- No. 29 Israeli-Palestinian Negotiations: Where to? (Hebrew) August 2014
- No. 30 IDF Challenges (Hebrew) August 2016